

НОВІ ДНІ

• NOWI DNI •

УНІВЕРСАЛЬНИЙ ІЛЮСТРОВАННИЙ МІСЯЧНИК

PIK XXIV.

СІЧЕНЬ — 1973 — JANUARY

Ч. 276

НОВІ ДНІ

UNIVERSALNYI ILLUSTROVANYI MISCYNNYI

Основник, видавець і редактор 1950 - 1969
П. К. Волиняк

Видає видавництво "Нові Дні"

В. В. Павлюк — адміністратор

РЕДАГУЄ КОЛЕГІЯ:

Д. В. Кислиця (головний редактор)
М. Г. Дальний, І. Д. Пишкало, Р. Рахманний,
П. І. Маляр

УМОВИ ПЕРЕДПЛАТИ (на рік):

Канада і США — 6.50 доларів
Австралія — 4.50 австралійських доларів
Франція — 25 франків
Англія — 1.75 фунта
Всі інші країни Європи, Венесуела — 5.00 дол.
Решта країн Південної Америки — 4.00 дол.

НАШІ ЗАКОРДОННІ ПРЕДСТАВНИЦТВА:

В Англії:
A. Bondarenko, 78 Kensington Park Rd.
London W. 11, England.

В Австралії:
S. Krywolap, Box 1586 M, G.P.O. Adelaide,
S. 5001, Australia.

На Чикаго і околиці:
Mr. D. Sawertailo,
1745 Junior Terr., Des Plaines, Ill. 60016, USA

На Філадельфію і околиці:
Mr. S. Jewsevsykyj,
4915 N. Marvine St., Philadelphia, Pa. 19141, USA

АДРЕСА РЕДАКЦІЇ І АДМІНІСТРАЦІЇ:

N O W I D N I
28 Northcliffe Blvd.
TORONTO, ONT., CANADA
M6H 3H1

Second Class Mail Registration Number 1668

На першій сторінці обкладинки: Грамота Учасника Першого Зимового Походу УНР. Худ. М. Ковжун.

У ЦЬОМУ ЧИСЛІ ЧИТАЙТЕ:

М. Мандрика — Державність України	1
Михайло Ігнатенко — Вірші	3
Олександр Смотрич — Три непознані оповідання	4
Іван Бережний — В. Кричевський. До 20-річчя з дня смерті і 100-річчя з дня народження	8
Е. Козак — Виставка Євгенії Туркало-Розгін	10
В. Чапленко — Останній "винниченківський" роман В. Винниченка	11
Надія Донець — Дядько Данило	14
Ю. Перхорович — Серед книжок	18
Іван Дзюба — Перший розум наш...	19
Іван Пишкало — Дорога у вічність	21
Д. К. — Наша зустріч із читачами в Гамільтоні	24
Олександр Архімович — Іван Федорозич Розгін	27
Іван Боднарчук — Бандероля листів	28
Олена Несіна — Наукові повинні...	29
Читачі про "Родинний альбом" докн Гуменної, читачі пишуть, із гумору тощо.	

НА РОЗБУДОВУ ЖУРНАЛУ ЖЕРТВУВАЛИ:

В. Павленко, Філадельфія, США	\$13.50
Л. Думановська, Гілсдейл, США	10.00
В. Корженівський, Торонто, Канада	7.50
А. Бараннік, Волеслі, США	4.50
І. Ткач, Гамільтон, Канада	3.50
О. Садовий, Детройт, США	3.50
С. Фурса, Детройт, США	3.50
Д. Назарець, Річмонд, США	3.50
А. Меркало, Сан Джоз, США	3.50
П. Одарченко, Вашингтон, США	3.50
А. Лисий, Гопкінс, США	3.50
В. Осадчук, Торонто, Канада	3.50
О. Квас, Кінгстон, Канада	2.50
О. Торищак, Садбури, Канада	2.50
П. Біланюк, Річмонд Гілл, США	2.00
І. Колесник, Торонто, Канада	2.00
М. Матула, Мейплвуд, США	1.50
І. Дмитрів, Лос Анжелес, США	1.50
Н. Гречнів, Річмонд Гілл, США	1.50
М. Белов, Річмонд Гілл, США	1.50
О. Потульницький, Сиракюз, США	1.00
П. Супрун, Торонто, Канада	0.50
К. С. Левченко, Денвер, США	0.50
А. Петрашко, Ст. Томас, Канада	4.50
П.-і М. Стефюк в пам'ять свого чоловіка	4 ф. 25 ш.
П. Титаренко, Англія	
Щиро дякуємо всім за допомогу.	

Редакція і адміністрація "Н. Д."

Редакція не відповідає за зміст платних оголошень.
Статті з поданими іменами авторів не конче відбивають позицію редакції.

ДЕРЖАВНІСТЬ УКРАЇНИ

(Доповідь д-ра М. І. Мандрики, кол. члена Української Центральної Ради, на Святі Державності в м. Вінніпегу 23 січня 1972 р.)

(Скорочено)

Я радий, що можу бути перед вами живим зв'язком з тими історичними подіями, які відбувалися понад пів століття перед цим. На нинішньому святі, великому нашому національному святі, я хочу наголосити особливі моменти тих історичних подій, в яких і я сам брав участь, та вказати на їх невмируще історичне значення.

...Від часу остаточного поневолення України царською Росією проминуло до революції 1917 р. лише 125 літ. Панщина над українським народом на східних землях тривала лише 65 літ, скасована в 1861 році. За той — історично короткий — час душа України не завмерла. Як сказав Т. Шевченко: "Не вмирає душа наша, не вмирає воля, і неситий не виоре на дні моря поля, не скує душі живої і слова живого"... Україна ніби застихла, але горіла невгасним внутрішнім вогнем.

Час від часу малі революційні вулкани вибухали. Наприклад, у відомому повстанні проти царя Миколи I в 1825 р. брали участь і українці, навіть українці-солдати, в так званих "південних" полках. Їх імена знаходимо в анналах сибірських каторжних тюрем, куди велике число повстанців заслано на все життя, як політичних "злочинців". Знаходимо там імена Тищенка, Павлюка, Березюка...

Прокинулася ж Україна до динамічного національно-революційного руху в 1905 р., в часи російсько-японської війни. Тоді по Україні прокотилася хвиля революційних повстань, як і по всій царській імперії. Виникла була навіть ефемерна "Сорочинська" республіка на Полтавщині. Однак, за три роки царат ліквідував ті повстання. Тоді революційні сили України, як і серед інших народів імперії, перейшли до надзвичайно енергійного, політично скерованого, кооперативного руху. Цей рух, за десять років від 1907 до 1917, виховав в Україні до національної й політичної роботи тисячі людей, і коли вибухла революція 1917 р., ця широка верства, що стала провідною для мас населення, — понад 100 тисяч чоловік, стала в проводі українського народу.

Все ж, на 40 мільйонів населення України це було ще дуже мало. Однак наша визвольно-державницька праця почалася негайно й розгорнулася в широкий і невпинний рух.

Лише вісім днів проминуло після повалення в Петрограді царату, як уже в Києві створено основне ядро Української Центральної Ради, себто українського революційного парламенту.

Як відомо, населення Києва було тоді в значній більшості не-українське. І коли Центральна Рада проголосила свою першу декларацію, це чуже й

вороже українським ідеалам населення зустріло її зневажливим сміхом. Та скоро цей сміх змінився переляком, а потім ненавистю, коли почали напливати, як могутні ріки, українські маси до Києва на з'їзди й маніфестації, організовані Центральною Радою.

А саме: через тиждень після зформування Центральної Ради відбувся великий український кооперативний з'їзд; ще через два дні — Маніфестація Свободи; на 12 днів пізніше, 1 квітня, Українська Національна Маніфестація, в якій узяло участь понад 100.000 українців з усіх кінців України — під 360 національними прапорами.

Здивовані й насторожені не-українські маси Києва запитували: "Хто це?... Що це за люди?" Маніфестанти відповідали гордо: "Господар іде!"

Велично відбувся Український Національний Конгрес — 19 квітня, а 25 травня зміг уже зібратися з представників фронту війни 1-ий Український Військовий З'їзд.

Питали й досі ще питають: Чому Центральна Рада не проголосила зразу повної суверенності України?

Відповідь проста й ясна: У Києві було 15.000 російського дисциплінованого війська, а в околицях Києва 75 тисяч. На фронті, який ще не був розвалений, було 12 мільйонів російського війська. Ми ж не мали ще нічого... Кожний наш неостережний, передчасний крок був би нещадно придушений брутальною військовою силою. Напр., в липні, на 5-му місяці революції, новостворений український полк ім. гетьмана Полуботка (2200) самовільним і раптовим нічним виступом захопив був поважну частину Києва, але на другий день уже був роззброєний і висланий на фронт. Лишень заходами Центральної Ради пощастило відвернути криваву катастрофу, і наші втрати обмежились трьома вбитими козаками.

Центральна Рада мусила вживати дипломатичних методів і заходів — і тим уникала катастрофи — аж доки не окріпла її військова сила й не змінилися на краще обставини в процесі розвалу російської влади. Уже на 9-ім місяці, в грудні 1917 р., Центральна Рада була в силі роззброювати російські полки й викидати їх за межі України.

Так *ступнево* Центральна Рада йшла до проголошення самостійності й соборності України. Це забрало лишень 10 місяців.

Поступ уперед відзначався універсалами Центральної Ради:

10 червня 1917 р. проголошено початки української державності;

3 (16) липня 1917 р. другим універсалом повідомлялося про стан переговорів з російським урядом;

7 листопада 1917 р. проголошено вже Українську Народну Республіку й вибори до Українських Установчих Зборів, а 4-им універсалом, 22 січня 1918 р., проголошено повну суверенність України й остаточний розрив з Росією.

Отже, до проголошення України самостійною Українською Народною Республікою проминуло лише сім з половиною місяців, а до повної суверенності — лише 10 місяців. За цей час ми вже мали свою адміністрацію, свою національну регулярну армію, не зважаючи на сильний спротив російської цивільної й військової влади, через голову якої представники Центральної Рди добилися особистою візитою до головнокомандувача ген. Брусілова в травні 1917 р. згоди на створення 1-го українського полку ім. Б. Хмельницького.

Як бачите, в неймовірно короткий час, в неймовірно тяжкій і складній ситуації здобуто епохальні досягнення. Лишень уявити: 40 мільйонів народу в залізних лещетах чужої міцної влади з військовою диктатурою! Треба було усунути цю чужу владу і створити свою — військо, адміністрацію, всю державну машинерію на величезній території, серед аморфних у своїй більшості мас народу, без досвідчених адміністраторів на всі позиції... І то в часи безперервної війни.

Дзвін проголошення Суверенності України вдарив у кінці грудня 1917 року, коли Ленін оголосив Україні війну і коли вже Україна мала свою армію, як держава. Тоді Центральна Рада проголосила повний розрив з Росією і увійшла в переговори з Німеччиною. Дипломатична праця перенеслася на інший фронт.

І це був *геніальний* дипломатичний крок молоді української держави — замиритися з Німецьким блоком і спільними силами піти проти Москви.

Берестейський мир України з Центральними державами 9-го лютого 1918 р. був нашим блискучим успіхом. Ним побито Москву, примушено її визнати за цим правним міжнародним договором повну суверенність України, а договір України з Центр. державами дав Україні перше міжнародне юридичне признание її державності.

На світовому політичному небі загорілася нова зірка — Україна.

Дехто писав і пише, що наші українські дипломати були недосвідчені молодики. То правда, що вони були молоді (О. Севрюк, М. Любинський, М. Левицький), але вони довершили чуда. Досвідчені й старі німецькі та австрійські дипломати та військові шефи оцінювали їх здібності дуже високо.

Фронт війни Німецького блоку на кордонах України ще був настільки сильним, що його армії могли ввійти в Україну як завойовники. Однак нашим дипломатам далось переконати диплома-

тів і генералів того блоку, щоб вони увійшли в мирні відносини з Україною, визнали її рівною з їх державами і спільними силами стали проти Москви. Навіть більше: таємною угодою наші дипломати добилися визволення Галичини з-під австрійської влади. Писав граф Чернін до цісаря Карла: "українці тепер не переговорюють, а диктують". Цісар Карл, після підписання миру Центр. держав з Україною, писав до того ж Черніна: "День підписання миру з Україною є найкращим моїм днем".

Берестейський мир — це перший міжнародний паспорт України. Дарма, що аліанти, переможці над німецьким блоком, ніби уневажнили його. Але уневажнити міжнародний юридичний акт неможливо, особливо брутальною силою. Він залишається на всі часи історичним фактом і юридичним ствердженням того факту. Уже Ризький мир Польщі з Москвою та з Українською Республікою, тоді вже "радянською", 18 березня 1921 р. — в своїй юридичній основі ствердив тріумф міжнародної державності України, договір якої з Польщею (українською й польською мовами) записано в "Анали" тодішньої Ліги Націй, як формально правосильний міжнародний трактат.

Таким же ствердженням незаперечного державного статусу України є її місце, її крісло в Об'єднаних Націях, рівноправне з місцями великих, менших і малих держав світу, дарма що в тому кріслі засідають фальшиві представники.

Місце в Об'єднаних Націях належить українському народові, як *державній нації*, а не фальшивникам. Є й інші народи в Об'єднаних Націях, не тільки Україна, в кріслах яких засідають представники узурпаторів влади. Це, однак, не змінює міжнародного статусу тих народів.

Без нашої великої національної боротьби того крісла для України в Об'єднаних Націях не було б. Воно є нашою великою перемогою у визвольній війні. Перемогою нашого права, метрикою нашої національної й міжнародної державности. До здобуття цієї міжнародно визнаної державности України вела наша кривава боротьба, і Москва (як це не виглядає парадоксально) вимушена була, хоч і в своїх інтересах, підписати її на міжнародному форумі.

Не здобувши остаточної перемоги, і не звільнивши України від окупації, ми досягли рішучої історичної перемоги в напрямі удержання України та в закріпленні соборності її земель.

Тому я *тверджу*: Ми не програли!... Ми виграли на першому державно-правному фронті. Наша боротьба продовжується, щоб виграти й на *другому*, остаточному фронті, і наша боротьба не спиниться, доки Україна не виграє й на ньому й не викине з свого крісла в Об'єднаних Націях узурпаторів та не посадить своїх справжніх представників.

Ми не досягли остаточної перемоги не тільки з нашої вини, а й з вини панівних тоді держав, насамперед Франції, в особі її голови уряду Кле-

мансо, який усякими способами, скажу — й безчесними, перешкоджав нам у війні.

Після перемоги над Німецьким бльоком держав Антанти Франція й Англія наказали Німеччині, щоб вона забрала з України всю зброю і залишила Україну безборонною як проти червоної Москви, так і проти білих росіян з Півдня. Ми мусили відбивати від німців під час їх відступу з України свою ж таки і їх зброю. Ті ж Аліанти замкнули тоді Україну бльокадою від закордонного світу й не пропускали до неї нічого, навіть ліків проти епідемії тифу. Франція напустила на Західні Землі легіони Галера, а Англія підпирала з Півдня зброєю та іншими засобами білих московських ворогів України.

То була нерозумна, неморальна політика провідників тих великих тоді держав. І за це вони тяжко поплатились під час другої світової війни: Франція опинилась під німецьким чоботом, принижена й розбита... Англія ледве втрималася, але з руїн війни вже не піднеслася до гордого статусу світової імперії.

Коли б же ці великі держави та мали розум підтримати Україну, або бодай не шкодити їй (я глибоко в цьому переконаний), то була б тоді постала велика Українська Держава, і вона б заступила дорогу червоній Москві, і не виріс би на маразмі й глупоті політики так званих великих держав фанатичний Гітлер, без якого і Сталіна могло не бути.

Світ був би цілком інакший.

♦♦

Тому, коли вам кажуть, що ми, українці, і наш народ є гіршими за інші народи, — не вірте!

Коли ви самі так думаєте — не вірте й собі!

Часами і я впадав у песимізм. Але коли я об'їхав світ, коли я побачив, як утікали, як зайці, вишикувані армії, як розпадалися на моїх очах (деякі й на ваших) сильні й великі імперії, я переконався, що наш український народ стоїть вище, ніж багато інших народів. Наш народ належить до народів-лицарів...

Молодий, сильний тілом і духом, народ християнського ідеалізму, український народ має велике майбутнє. Є народи, що майбутнього вже не мають. Ми маємо.

Мало є народів, які могли б витримати те, що витерпів наш народ. Щоб боролися так за свободу, за свою душу в таких невимовно тяжких обставинах.

Будьмо горді з свого народу! Будьмо гордими українцями і тримаймо високо наш національний стяг у всіх закутинах світу, де ми є!

З цим звертаюся особливо до нашого молодого покоління:

Демонструймо скрізь нашу українську гідність, наші здібності, наші досяги, наші права!

Стіймо міцним фронтом за наше українське Я і борімося своїми впливами, своєю активною працею і своєю активною поміччю з наших заморських позицій — за повне й остаточне визволення України.

Михайло ІГНАТЕНКО

ЩОБ ЖИЛА БАТЬКІВЩИНА

СНІГ МЕТЕ

*Сніг мете і мете... Наміта кучугури,
Замітає рови, і яри, і гаї.
Сніг мете і мете. В небі хмари похмури,
І важкі, й неспокійні, мов думи мої.*

*Скільки років пройшло! Час у вічність поринув.
І здуплявів над яром улюблений дуб.
Де ви, друзі мої? Хто на фронті загинув,
Хто помер по війні від життєвих рахуб.*

*Сніг мете і мете... Ну, а ми, як бувало,
Знову, браття, зберемося в домі своїм,
Пом'янемо полеглих — а їх же немало, —
І голосами живими наповниться дім.*

*Прожили ми немарно, лагідні й суворі,
Не боялися ми ані куль, ні біди.
Ми ходили у мріях за море і гори,
А пройшли у житті крізь бої і труди.*

*Сніг мете і мете... Пойняла хуртовина
І ліси, і бори, цілий світ пойняла...
Ми життя віддаєм, щоб жила Батьківщина,
Щоб ішла уперед і попереду йшла.*

ПРОВЕСІНЬ

*Вже льодок процвірінкали
горобці на вікні.
Часом криги обвал
з даху ринвою прогуркоче...
І буває,
по ночах
не спиться мені,
хоч подовшали дні
й покоротшали ночі.*

*Капотить... І вітриська,
вологі й навальні,
розминають суглоби
осокорів і яворів.
Забростилась верба.
А дорогами дальніми
до гніздовищ прямують
армади шпаків.
В лісі проліски виткнулись
і здивовано заголубили,
і тюльпани в степу
розтулили жаркі вуста...
І на личках дітей
розцвітає посмішка мила,
і в очах у дорослих
проміниться доброта.*

"Вітчизна", грудень 1972

ТРИ НЕПОВАЖНІ ОПОВІДАННЯ

Один, в усіх відношеннях вельми поважний, але, здається, не цілком ще позбавлений почуття гумору, редактор в своєму листі до мене назвав мої писання неповажними. Це мені дуже сподобалося. Отже пропоную шановним читачам три оповідання з циклу моїх неповажних оповідань.

1. І Д Е Я

“Послухайте, дорога! Це чорт зна що! Якщо ви серйозно надумали тримати півня в комунальній квартирі, то ви принаймні пельку б йому кастрували!”

“Ще що?! Нехай вам раз і назавжди буде відомо, що в своїй кімнаті я маю право робити, що мені хочеться!”

“Ви — так! Але ж, вибачте, не півень... Вчора він мене збудив буквально серед ночі. Потім двічі під самий ранок! Жарти?!”

“Пригадуєте у Шевченка — ще треті півні не співали?”

“Що з того?...”

“З того — мій півень нормальний півень і, по Шевченкові, співає тричі до ранку! А от, скільки разів ваш кіт мені гадить під дверима — важко порахувати!”

“Ви мого kota краще лишіть в спокої. Ви мусіте зрозуміти, що мій кіт гадитиме вам під дверима до того часу, поки ви не подінете кудись свого півня...”

“Який у вас інтелігентний кіт!”

“Тут справа зовсім не в інтелігентності, а в його природних інстинктах. Він чує півня, і, зрозуміла річ... О, Господи! Знову кукурікає. Ви чуєте?!”

“На те й півень, щоб кукурікав! А як ваш кіт засмердів цілу квартиру, то це, по вашому, все в порядку, а?”

“Ну, це ви дещо перебільшуєте, дорога. На кухні трохи пахне. Я не суперечу. Але, щоб у цілій квартирі — я б не сказав. Це вже не кіт. Це швидше Раїса Павлівна! Це від неї за три верстви несе. І взагалі, чого вам хочеться все звалити на мого kota? Також знайшли мені козла відпущення! Мова ж, здається, про півня...”

“Півень птах, можна сказати, поетичний...”

“Птах? Перший раз чую! Я думаю, що треба буде довідатися, чи півень взагалі законом дозволений!”

“Я вже сказала — в своїй кімнаті я маю повне

й законне право робити, що мені лише забаганеться...”

“Правильно, правильно — ви можете! Ви маєте право зарізати вашого півня й з'їсти його!”

“Ви можете те саме зробити з вашим котом!”

“З вами дуже тяжко говорити! По-перше, кіт — тварина домашня, квартирна. З певним призначенням. Ну, а півень?! Це ж, можна сказати, чорт зна що! І, зрештою, тут вам не колгосп!”

“Один мій знайомий цілий рік тримав вулик з бджолами у комунальній квартирі, і то не було стільки писку!”

“Вулик? З живими бджолами?”

“Авже ж не з дохлими. Йому хтось порадив тримати бджіл на ревматизм”.

“Ну, це інша справа! Це медицина!”

“Так, але ж інші квартиранти не мали ревматизму...”

“Не мали? Подумайте! Але при чому тут бджоли. Мова йдеться про півня, правда?... Я бачу, у вас просто якась ненормальна любов до цього півня. Чому б вам не завести в такому випадку ще й курку?”

“Навіщо йому курка? Він ще замолодий... Згодом, може...”

“Я так і знав!”

“Послухайте... Ну, самі скажіть — що таке півень?... Сама декорація, можна сказати — прикраса в кімнаті. Зачекайте! А от чи вам відомо, що в п'ятнадцятій квартирі на шостому поверсі квартиранти вигодували цілу свиню!”

“Ви перебільшуєте! Ви хочете сказати — цілу справжню свиню?”

“Абсолютно! Не розумію, чого це вас так дивує. Адже ж у кожного з обіду щось лишається. Ванну так і так ніхто не вживає. Отже...”

“Послухайте!”

“Ну?...”

“Ідея! Ні, слово честі — ідея! Чого б і нам не організувати свинку?... Адже ж Іван Никифорович працює в якомусь тваринницькому тресті. Через нього дістанемо поросля. Всі згодяться! Запевняю вас, що всі наші квартиранти згодяться. Це ж така комбінація! Це ж така маса свинини потім! Сало, ковбаси... А що таке ванна?! Так тільки, місце для недокурків! Ідея! Я вам кажу — ідея!”

“А як же півень?”

“Та вже чорт з вашим півнем — нехай, скотина, кукурікає! Тут я вам скажу, ціла ідея...”

1956

2. ДІАЛЕКТИКА

У Васьки-монтюра подвійне, можна сказати, свято. Його жінка трійню, нарешті, в Жовтневій лікарні родила, й тітка десь в Криму на сухоти померла. Словом все обійшлося як слід і щасливо. А ще зранку Васька дуже таки сумував. Жінка все таки в такому непевному стані, і з тіткою справа залишалася цілком нез'ясованою. Три тижні ніяких листів, ані якогось натяку, чи хоч би повідомлення про смерть. Васька навіть побоювався, що тітка, чого доброго, вже десь у дорозі й кожну мить може з'явитися і тоді звільняй їй другу кімнату, яка, зрештою, по всім законам, їй і належить. Не підеш же з нею в народний суд судитися. А підеш, не виграєш! Добре ще, якщо у Варки кінець-кінцем нічого не народиться. Бувають же й такі випадки. Проте, у всякі там випадки вірити! Це все одно, що вірити у тітчину смерть і всенародне щастя. І Васька лазив з кутка в кут, часто виходив до комунальної кухні й повторював:

"От, розумієте, дилема! Просто таки ціла діалектика!"

Сусіди навіть дуже співчували Васьці. Жінка все ж таки вперше родить. Та й сам Васька в цьому відношенні зелений ще чоловік, без ніякого досвіду й стажу. Що ж дивного, що трошки ніби зсунувся з глузду. Абсолютно нічого.

"А ти б на все це дивився холоднокрівніше..." — казала сусідка Марія Іванівна. Вона налила Васьці цілу миску вчорашнього борщу з різного роду комахнею. Васька був такий заклопотаний, що й комахні не зауважив. Він сьорбнув і сказав:

"Ну, як це ми будемо в прохідній кімнаті з дитиною? Незручно, і таким котом пишатиме. Сусіди ж гвалт підніматимуть!"

"Нехай сперва народить, а там, дасть Бог, усе уладиться. Може Таїса Родіонівна, дасть Бог, в Криму затримається... А там і дитина більше, може, не пишатиме. Що тобі так наперед забігати?" — сказала Марія Іванівна і долила в тарілку рештки борщу. Васька з'їв і рештки. Потім, втираючись, сказав:

"Та ж ви, Маріє Іванівно, перша будете протестувати! От побачите! Пелюшки і те і се! Ну, може живіт дитині болітиме, хіба я знаю! А тут ще тітка кашлятиме на зло! Хіба не кашляла?... А ви тут усі гвалт підніматимете — хіба ж я не знаю. Народ же!"

Марія Іванівна махнула на Ваську, як на муху, рукою і нічого не сказала. Васька встав, пройшов до вікна, подивився у вікно на помийну яму, понюхав якийсь зів'ялий фікус на вікні, плюнув у вікно й сказав:

"Ні, ви самі судіть! У тітки туберкульоза в останній стадії, а тут дитина — хіба ж це санітарно, ну?!"

Марія Іванівна зітхнула й сказала:

"Так може ще ж і виздоровіє..."

"Також, я вам скажу, велика радість! Ех, дилема, дилема!" — сказав Васька і, поглянувши на

годинник, що байдуже теліпав маятником, схопився за голову. Він вже спізнився до Варки на цілих півгодини.

У лікарні Васьці просто й без жадної діалектики, чи якоїсь хоч би там делікатности сказали, що Варка не тільки родила, а просто таки здивувала весь медичний персонал цілою трійнею. Два хлопчики і одна дівчинка, чи навпаки, — дві дівчинки і один хлопчик, що по суті для самого Васьки нічого не змінювало. На Ваську шкода було дивитися. Він зовсім втратив здібність думати діалектично й поплівся, так і не побачивши Варки, додому.

Вдома на Ваську чекала телеграма. У Васьки нервово тряслися руки й ноги, коли він відкривав телеграму. Він, звичайно, нічого доброго не сподівався.

А вечером того ж дня Васька приймав у тітчиній кімнаті гостей. І така, я вам скажу, з ним трапилася, як це в поезії говорить — метаморфоза, що просто дивно. І діалектика в думках проявилася, і взагалі настрої поправився. Одна річ лише його ще якийсь час тривожила. А саме — трійня. Але вже по третій чарці він весело сміявся й кричав:

"Ні, ви тільки подумайте — трійня! Ах ти ж! Цілий вам інкубатор!"

Марія Іванівна ловила Ваську за руку й кричала:

"Мовчи, сучий ти кіт! Ач, герой! Ну, наливай, наливай! Бог, кажуть, трійцю любить! А ти й не знав, га? Не знав?!"

"Ех, і тітка, братці, не дура! Що називається діалектичеськи проблемку розв'язала! П'ємо й за тітку! За тітку!"

І пили до самого ранку.

1957

3. АНТИПОД

Про те, що Борис Гаврилович був до революції священиком, та й ще в царській армії, я довідався по секрету. Про подібні речі інакше звичайно не довідаєшся. Борис Гаврилович був, зрештою, не з місцевих. Коротко — постриг він бороду і примостився тут в однієї дами, ніби квартирант не квартирант, родич не родич. Словом, жили вони разом. Він дрова їй рубав, вугілля з базару носив, підлога мив, те, друге. Хіба ж я знаю? Все в руках Господніх, само-собою...

Згадана дама, тобто мадам Берлізова, була вдовою по купцеві першої гільдії — Антонові Антоновичу Берлізову. До революції йому належали всі рундуки на базарі. Тепер на його могилі був найвищий на ціле кладовище мармуровий хрест з вельми артистичними зображеннями на п'єдесталі — плакучої діви, розбитого ліри, якоїсь грецької надтріснутої вази, морського якоря і лаврового вінка. Все це, ніби на злість і заздрість

бідним, якби засидженим мухами, дерев'яним напівпролетарським і пролетарським хрестам.

Слід зауважити, що мадам Берлізова була красавиця-жінка. Переказували, що в купечеське собрание на балъ вся шляхетська ляхва з дворянського собрания перелазила, щоб з нею як не ма-зурку, чи вальс протанцювати, то принаймні хоч очі полоскотати її красою. Красою, як один небезвідомий місцевий художник висловився — неопи-суємою. Я, казав художник, все бачив, одних голих натюрмортів з жінок може з дві сотні для купців всіх гільдій і не гільдій намалював — але це! — це ж чорт зна яка краса! Да! Красок, каже, на таку красу не знайти ні в Москві, ні в Парижі.

Ну, та чорт з тим художником. Зрештою був дурнем набитим, якщо вірити мадам Берлізовій. Вернімося до Бориса Гавриловича, якому треба було придумати якусь професію. Насамперед для прописки в міліції, і взагалі — мовляв не паразит чоловік, а чесним трудом живе людина. Довго вони думали і нічого путнього не могли придумати. Мене покликали. Мадам Берлізова мені, як рідному синові, довіряла. Ми з нею часом, як тільки стемніє, так і засідаємо від нічого робити до столу на чаювання. На столі кип'ячий самовар — блищить своїм пузом з царськими меда-лями, як дореволюційний городовий чи генерал. Посеред столу кришталева ваза з вишневим ва-ренням. І так ми до першої-другої години ночі чайок п'ємо, варенням заїдаємо і на чому світ Божий стоїть советську власть в пух і прах і чортовій матері проносимо. Весела мадам Берлі-зова була. Не першої вже молодости, ні, а все ж... Як Пушкін сказав:

“Следы бывлой красы
как белых яблонь дым!”

Чи щось в такому роді.

Отже покликала вона мене і каже — ану, Са-шенька, ти ж такий у мене умниця-мальчик, скажи до кого найбільше Борис Гаврилович подібний? До орангутанга, кажу, або горили. Я не дуже розбираюся, кажу. Ні, не фізически, каже мадам Берлізова, а за фахом — по спеціальності. До попа, кажу. Ну, ти шутки перестань шутити, каже мадам Берлізова, справа цілком серйозна. Викриють — зішлють на Колиму і царство йому небесне. І раптом, як засміється і каже — знаю, знаю, вже знаю! Господи помилуй, як же це я одразу не догадалася! Ми, каже, його пропише-мо, як композитора... Піп, композитор — там і там, каже, музика, співи... Борисе Гавриловичу! Боря! Ідіть по сюди — ми, каже, вам нову про-фесію придумали.

Прийшов з двору Борис Гаврилович. Здоровий такий. Піт з нього капає. Дрова саме рубав. Ви-литий Распутін. Лише без бороди. Очі блискучі. Губи червоні, як вишневе варення, ніби помадою губною помазані.

Да? — каже Борис Гаврилович. Ми, каже ма-дам Берлізова, вам нову професію з Сашенькою придумали.

Да? — каже Борис Гаврилович і дивиться на

мене так, ніби я був справді якесь, як він висловлювався “насекомое” — останнє в цілому гене-зесі.

Будете, каже мадам Берлізова, композитором!

Що?! — каже Борис Гаврилович.

Композитором — до, ре, мі, фа! Розумієте, ні?

Композитором?! Ви що, голубонько, того?... — каже Борис Гаврилович і показує собі пальцем на лоба, якби зібрався перехреститися. Ні, каже ма-дам Берлізова, я ще не зовсім помешана, хоч і советська власть на дворі. Ні, справді, чим я більше думаю, тим більше переконуюся, що вам в усіх відношеннях найкраще бути композитором. Я колись бачила портрет якогось композитора з таким самим носом, як у вас, і взагалі дуже до вас подібного.

Не розумію при чому тут ніс! У мене, каже Борис Гаврилович, вибачте, слуху музикального нема! Вибачте, каже мадам Берлізова, але на який чорт тепер композитору слух! Он, Бетховен взагалі глухий був, кажу я. Правильно, каже мадам Берлізова, тепер в усіх спеціальностях по-трібний тільки нюх! Ні, ви самі скажіть, Борисе Гавриловичу, навіщо слух? Чи ж ви не чули большевицьку музику?! Це ж... це ж просто — сумбур замість музики! Кошмар! Одне, можна сказати, безобразіє! Від такої музики і з слухом і без слуху можна оглохнути!

Нет! — каже Борис Гаврилович. Дуже стрима-ною людиною був Борис Гаврилович, я вам ска-жу. Ах, Борисе Гавриловичу, каже мадам Берлі-зова, не противтеся, як граф Толстой, злу на-силлям!

Ви ж чудесно знаєте, що я не граю на жодно-му інструменті, каже Борис Гаврилович. О Го-споди, каже мадам Берлізова, навіщо композито-рові грати? Композитор творить, пише, а інші вже грають. Грають євреї! Вчили ж вас нотний грамоті в семінарії, чи бурсі, чи де вас вже там вчили?... Ну?... Чого ж вам ще треба?! Формально ви — композитор! Фактично ви — композитор! Ви навіть може з ласки Божої композитор! Боже мій, скільки прогаяного часу! Які ненаписані сим-фонії, рапсодії і може навіть цілі опери! “Жизнь без царя”, наприклад! Подумайте тільки!

Мадам Берлізова аж задихалася від усих цих надхненно-патетичних доказів. На її обличчі був вираз такої рішучости, що мені здавалося ніби вона не говорить, а грає на самому Борисові Гавриловичу мало не Аппассіонату — цей най-улюбленіший твір Леніна. Нарешті мадам Берлі-зова махнула рукою і на якусь мить запала повна трагізму пауза...

От і Ліст, кажу я, також був з священників! У мене, кажу, є його портрет — з ніг до голови в рясі і навіть з хрестом на шиї... Ну, бачите, Бо-рисе Гавриловичу, каже мадам Берлізова, навіть Ліст! Чого ж вам ще треба?! Яких вам ще бракує доказів? Якщо йому можна, то чому вам ні? Де ж тут логіка? Тепер усі перекваліфікуються. В цьому нема жадної контрреволюції. Запевняю вас. Навпаки! Головне роздобути лише десь нот-

ного паперу. От це проблема! А стати композитором — єрунда, Борисе Гавриловичу! З вашими кваліфікаціями!

Одним словом — умовили. І став Борис Гаврилович композитором, як свого часу Людвиг Бетховен. При чому з біографією, придуманою мадам Берлізовою, за якою Борис Гаврилович мав щастя народитися в убогій родині оркестранта контрабасиста — незаможника.

Бориса Гавриловича прописали в міліції, як композитора. Прописка зобов'язує, і якийсь час Борис Гаврилович журився і почував себе не в своїй, так би мовити, парафії. Він навіть називав себе "антиподом" того, за кого він себе тепер видавав. Я не знав, що таке антипод, але припустив, що це мусить бути щось відверто контрреволюційне і навіть може в ґрунті речей — антисемітське... Ну, що ти, Сашенька, казала мадам Берлізова, це просто щось протилежне до того, що є, чи щось в такому роді... В такому випадку, подумалося мені, це рай земний, чи щось в такому роді...

Однієї ночі Борисові Гавриловичу приснився досить таки зловіщий сон — його покійний батько грав на контрабасі, що чомусь мав форму труни. А Гришка — начальник міліції, показував на батька і контрабас пальцем і казав: Контрабас, громадяни, суть інструмент контрреволюційний і по назві і по суті, інструмент товстий, ґрубий, як і музика, яку він грає. Ви чуєте, він грас на ньому Боже царя храни і Со святими упокой!

Однак, як би там не було в снах, але в цілій цій історії був і на віки віків залишиться найцікавішим той факт, що Борис Гаврилович з часом таки почав писати музику. Кажуть, що апетит приходить під час їди. Може. Я ніколи не мав нагоди перевірити цієї істини, завжди маючи апетит до, а часто і після, їди. Тепер Бориса Гавриловича не можна було відірвати від нотного паперу, і не було кому рубати дров, носити вугілля, мити підлогу. Мадам Берлізова ходила навшпиньки, прикладала до уст палець і пошепки казала, що Борис Гаврилович весь в творчому екстазі і його не можна турбувати. Я не вірив своїм вухам. Борис Гаврилович не вірив сам собі. Воістину, як він казав, путі Господа неісповедимі!

Між іншим, коли Бориса Гавриловича згодом арештували, то його нотні рукописи забрали разом з ним, як речеві докази, як шифр, який він, тобто Борис Гаврилович, мусів ще для кого слід розшифрувати.

1972

Незабаром у Видавництві "Нові Дні" має з'явитися збірка оповідань О. Смотрича —

"БУТТЯ"

Більш детально оголошення в наступному числі журналу.

ІЗ ГУМОРУ

Як сонце

- Як твій чоловік?
- Як сонце!
- От щаслива.
- Що й казати. Як зайде увечері, то приходить аж уранці.

МІНІАТЮРНІ ПАРОДІЇ

Соромливий герой

Вагався сторінок з п'ятсот,
Сох, безталаний, від гризот,
І врешті аж в кінці роману
Поцілував свою кохану.

Делікатний плагіатор

Рядок? Ні, думку він позичить.
Хіба ж собі він лиха зичить?

Висновок пацюка

В літературу вклад зробив:
Рукопис німечинний струбив!

Новатор

Він гучно з штампами воює,
А сам їх тихо... варює.

Творчі муки

Відмучивсь, авторе? Не плач:
Віднини мучиться... читач.

ВІДПОВІДЬ ЯСНА

Два американці:

- Ти маєш гроші?
- Я вже жонатий...

Невтралітет

- Що б ви робили, якби на вашу дружину напав тигр?
- Я б не втручався: сам напав, сам нехай і борониться.

Уже сказала...

- Слухай, розкажи ж нам докладніше, як Іванка зрадила свого чоловіка.
- Докладніше не можу, бо й так я вже сказала більше, ніж сама чула.

Добра сусідка

- Прийшла Явдоха до сусідки й каже:
- Кумо, дозволь мені засмажити рибу на твоїй олії, а я потім тобі дозволю зварити шмат свинини у моїй капусті.

В суді

- Скажіть, свідку, ви одружені?
- Ні, пане судде, я тільки так виглядаю.

В. КРИЧЕВСЬКИЙ. ДО 20-РІЧЧЯ З ДНЯ СМЕРТИ І 100-РІЧЧЯ З ДНЯ НАРОДЖЕННЯ

15-го листопада 1952 року в столиці Венесуели, Каракасі, помер видатний український учений, мистець-архітект Василь Григорович Кричевський.

Тяжко згадувати про втрату цієї дорогої людини, що віддала все своє життя й талант на добро і славу українського народу.

З українських мистців 19-го і першої половини 20-го сторіччя постать професора Василя Кричевського є однією з найвидатніших і найвідоміших на Україні. Не було тієї галузі українського дореволюційного й післяреволюційного мистецтва, де б проф. Кричевський не лишив своєї спадщини.

Невтомний, енергійний, свідомий своєї мети проф. Кричевський вносив усе нові й нові перлини в таке багате, а до того ще й у вічно молоде українське мистецтво. Архітектурні будови, орнамент, писанки, фолклор, пейзаж, графіка, українське сукно, кераміка, декоративні роботи, етнографічні й архітектурні ескізи, збірки зразків українського народного мистецтва, кіно-фільм і врешті кольоровий фільм створили славу великому мистцеві.

Професорові Кричевському чужим було повторювати вже відомі форми у мистецтві. Він творив нове. Тематика його малюнків — це широкий світ ліній і кольорів, сповнених свіжості, сили, оригінальності.

Василь Григорович Кричевський народився 31 грудня 1872 року в селі Ворожба на Харківщині в родині земського фельдшера. Середню освіту здобув у харківській залізнично-технічній школі, а художню й архітектурну — в майстерні архітекта С. І. Загоскіна, після чого став помічником харківського міського архітекта Н. Шпігеля. З 1893 по 1898 рік служив у залізнично-проектному бюро ("Служба путей и зданий") і одночасно, працюючи вечорами, був помічником академіка-архітекта Н. Н. Пекетова. Брав участь у проектуванні і спорудженні таких будов в Харкові, як Азовський банк, Земельний банк, Харківський суд, Громадська бібліотека, залізообробний завод у Юзівці і багатьох інших. З 1893 року почав проектувати й будувати самостійно. А одночасно студіював в університетській бібліотеці з допомогою професорів Редіна, Багалія й Сумцова в галузі етнографічного мистецтва. В 1897 році почав виставляти свої акварельні пейзажі на виставках у Харкові і потім щороку (до 1905 р.) в Петербурзі в "Обществе акварелистов".

У 1902 році на XII Всеросійському Археологічному З'їзді йому доручено збудувати українську хату для Археологічної виставки. У тому ж 1902 році В. Кричевський отримав (бравши участь

у конкурсі) першу премію за проєкт будинку Полтавського губернського земства, виконаного в народнім українським стилі. В 1903-1906 р.р. перебував у Полтаві на будівництві цього ж дому, після чого переїхав до Києва. В 1907-1909 роках був художником-декоратором у театрі Миколи Садовського в Києві, де оформляв історичні п'єси — "Степовий гість", "Тарас Бульба", "Гибель надій", а також "Сільська честь", "Продана наречена" й інші. В 1911-12 роках їздив до Німеччини, Італії, Австрії для поповнення знань з мистецтва й літератури. У ці роки малював багато пейзажів України, Італії, Криму (акварель та олія), виставляв їх на різних художніх виставках у Києві.

Проектував фасади будинків: академіків мистецтва Грушевського й Щитківського, школи ім. С. Грушевського в Києві, робив проєкти трьох шкіл для Чернігівського губернського земства, бібліотеки для міста Лебедин, лікарні в м. Вінниці, дачі інж. Лаврентева під Києвом, народнього дому в місті Лохвиці та інших будов в українських народніх формах. Зробив ряд графічних робіт для "Історії України-Руси" М. С. Грушевського, брав участь у художньому виданні праці "Українське мистецтво" Вадима Щербаківського і оформив декілька обгорток для творів М. Грушевського, В. Винниченка, Гр. Чупринки. Робив екскурсії на Полтавщину в керамічні пункти для праці й дослідів в художній кераміці й студіював у Київській Музеї "Зразки народного мистецтва". У 1913-15 роках В. Кричевський завідував художнім відділом килимарської майстерні В. М. Хоменка в селі Оленівці на Київщині. Килими й декоративні вибійки за його проєктами заслужили золоту медаль на кустарній виставці в Петербурзі, найвищу нагороду на такій же виставці в Києві й були розпродані на кустарних виставках в Берліні й Парижі. У 1917 р. комісія в справах заснування Академії Мистецтв у Києві обрала В. Г. Кричевського професором академії.

На початку 1918 р. червона гвардія розбила з гармат і спалила будинок М. С. Грушевського, в якому жив тоді проф. В. Кричевський. Пожежею знищені всі його картини, етюди, архітектурні проєкти, етнографічні й архітектурні зарисовки та інші художні праці, а також і музей творів народного мистецтва, що його він зібрав і запозив м. Харкову. Після цього проф. В. Кричевський виїхав до Миргорода, де пробув від серпня 1918 р. по жовтень 1919 р. директором керамічного інституту. В кінці 1919 р. він повернувся до Києва — до Академії Мистецтв, реорганізованої потім в Інститут, де й працював майже весь час до 1941 року, викладаючи пейзаж, акварель, український народній орнамент та інші курси. Не покидаючи викладання у вищих навчальних закладах, працював у галузі кіномистецтва, як ху-

дожник, архітектор і науковий консультант. У 1925-27 р.р. працював на кінофабриці в Одесі над фільмами "Тарас Шевченко", "Тарас Трясило", "Борислав сміється", "За стіною", "Звенигора" та іншими. В 1935-38 р.р. в кіностудіях Одеси й Києва робив художньо-історичний фільм "Назар Стодоля" та перший на Україні кольоровий фільм "Сорочинський ярмарок". У галузі графіки працював над оформленням книжок. Лише для одного видання "Українська пісня" він зробив понад 400 малюнків. Деякі з його графічних робіт виставлялись у Ляйпцігу, Парижі, Львові, а акс-лібриси друкувались у багатьох спеціальних виданнях. В ділянці архітектури, В. Кричевському в цей час не вдалося зробити багато, бо завжди були різні перешкоди. Зробив він лиш декілька внутрішніх оформлень, а саме: в будинку-музеї Т. Шевченка в Києві, в будинку історичної секції ВУАН, оформив виставочні кімнати і збудував разом з архітектором Костирком меморіальний музей на могилі Т. Шевченка в Каневі.

Картин та етюдів за цей час він зробив кілька сот. У 1940 році в Києві, в українському музеї народного мистецтва, була влаштована виставка його малюнків, проєктів тощо, де було понад 1000 експонатів. У цей же час була організована виставка його творів в Одесі, в Картинній Галерії, і в 1941 році знову в Києві — в будинку літератури. Картини його є в музеях та галереях Харкова, Києва, Львова, Полтави та в багатьох приватних збірках.

Згадки про В. Кричевського та фота його робіт вміщено в багатьох журналах, газетах та інших виданнях, які доповнюють творчий шлях Покійного.

Ось головніші з тих видань:

"Архітектура в різних народів і на Україні" В. Щербаківського, 1910 р., Львів; "Історія України-Руси", М. Грушевського, 1913 р.; "Літературно-науковий Вістник", 1912 р.; В. Горленко — "Проектъ здания полтавскаго губернскаго земства", Ілюстрированное приложение къ газетѣ "Новое время", 1902 р., Петербург"; М. Труш — "Українські художники, Василій Кричевський", "Діло", Львів, 1910 р.; В. В. Чиспер "Земский домъ въ Полтаве", "Искусство и печатное дѣло", Київ, 1910 р.; "Виставка українських художників", "Сяйво", Київ, 1913 р.; "Історія українського мистецтва" Д. Антоновича, 1921 р.; журнал "Екслібрисист", Ленінград, 1931 р.; збірник "Екс-лібрис", Львів, 1932 р.; "Історія України", видання Академії наук, 1940 р.; "Українські килими" Вол. Почанського; К. Фесак — "Глобус" ч. 17, 1927 р.; С. Таранушевський — "Василь Кричевський", "Життя й революція" ч. 1, Харків, 1929 р.; М. Бажан — "Творець і кіно", журнал "Кіно", Київ, 1928 р.; Д. Ч. — "Василь Григорович Кричевський", "Шквал" ч. 7, Одеса, 1920 р.; Кость Куниця — "Художнє оформлення будинку історичної секції за проєктом В. Г. Кричевського", "Київський збірник ВУАН", Київ, 1931 р.; Т. Родіонов — "В. Г. Кричевський, "Образо-

творче мистецтво" ч. 7, липень 1940 р., Київ; Л. Владич — "Василь Григ. Кричевський", "Комунікат", 15. 6. 1940 р.; А. Марнов — "Майстер пейзажу", "Чорноморська комуна", Одеса, 14. VI. 1940 р.; О. М. Смик — "Українські національні форми в радянській архітектурі", "Архітектура радянської України" № 7, 1940 р. Е. Холостенко "Василь Григорович Кричевський", "Архітектура радянської України" № 7, 1941 р., Київ; Н. Михайлов — "Виставка картин Василя Кричевського", "Літературна газета", 9. V. 1941 р. та інші.

Проф. Кричевський був не лише мистцем, він був і великим педагогом. Працюючи з 1917 по 1941 рік професором Київської Академії Мистецтв, реорганізованої свого часу в художній інститут, він виховав і вивчив тисячі молодих архітектів і художників.

Ім'я проф. В. Кричевського було популярним настільки, що навіть окупантська московська влада на Україні не наважилась репресувати його.

Навпаки — улесливими указами від 29. 6. 1939 року надала йому звання доктора мистецтвознавчих наук, а в 1940 році верховна рада УРСР "за видатну діяльність у галузі розвитку образотворчого мистецтва" присвоїла йому звання "заслуженого діяча мистецтв УРСР".

Проте, ці укази, як і влаштування художніх виставок його робіт у 1940-41 р.р. в Одесі й Києві не змогли "перебудувати" В. Кричевського.

Під кінець другої світової війни, старий і немічний, із невимовною тугою в серці й сльозами на очах, він покидає свою рідну Україну з її степами й ріками, лугами й байраками, кучерявими вербами, розкішними колись і тепер обдертими містами й селами й вирушає в невідому дорогу, що звалась Захід.

Не будемо описувати усіх злигоднів, що їх зазнав проф. В. Кричевський на скитальщині. Доля кинула його за океан, у тропічну Венесуелу, і тут, далеко від рідної землі, спочив вічним сном...

Під пекучим тропічним сонцем, на головному цвинтарі міста Каракасу, під горою, серед напівдикої рослинності виросла нова могила, в якій спочиває вічним сном великий мистець. Не пощастило родині проф. В. Кричевського дістати краще місце для поховання. Не так легко. Не допомогла в цьому й організована українська громада...

Відмовилась, не взяла участі в похороні й православна парафія, не заспівав над його могилою український церковний хор. Він не був оформленим членом парафії...

Відправив службу Богу лотиський православний священик, він проспівав молитву над його могилою в присутності найближчих родичів і друзів.

Посумували... Поплакали... Засипали могилу цупкою землею і... розійшлися.

Самотня могила під горою. Не схилились над нею кучеряві верби, які так чудово змальовував мистець, не зашепотіли степові трави, не заспівав

соловейко, не всміхнувся ясноокий місяць, що був вічним супутником в його нічних пейзажах.

Самотня могила серед дикої природи. Пекуче тропічне сонце аж занадто пече. Душить, а не гріє. Лише згадка про минуле, про його діяльність, що принесла славу нашій батьківщині, розбиває тугу, освіжає задушливе повітря, заглушує образи від ура-патріотів, що промовчали цю велику втрату. У нашій уяві воскресають його творіння, що зробили його постать вічно живою.

Самотня могила. Ніколи до неї не заросте стежка. Мільйони українського народу сумують з приводу тяжкої втрати. Тисячі його учнів оплакують свого улюбленого вчителя, тихого вдачею, ідейного патріота й творця, зразкового чоловіка й батька, великого громадянина.

Ці рядки спогадів про дорогого Василя Григоровича засилаю до родини й близьких друзів і зі сторінок нашого шанованого журналу висловлюю ще раз своє найглибше співчуття родині, друзям і всім, хто вміє цінити мистецтво і наших мистців.

Іван БЕРЕЖНИЙ

3 листопада 1972 року.

Приєднуємось до нашого доброго і сердечного співробітника, Івана Григоровича Бережного, і від себе висловлюємо з цієї нагоди жаль з приводу великої втрати, що сталася двадцять літ тому, і співчуття родині нашого великого майстра і патріота Василя Григоровича Кричевського, ім'я якого золотими літерами уже вписано в нашу історію. Слава Його буде вічна, пам'ять про нього ніколи не зав'яне.

Редакція "Н. Д."

УВАГА!

УВАГА!

**ЧИТАЧІ В ТОРОНТО
ЗАМОВЛЯЙТЕ ОПАЛОВУ ОЛИВУ
В УКРАЇНСЬКІЙ ФІРМІ**

**ALASKA FUEL
LIMITED**

425 Jane Street — Toronto 9

**Нашим клієнтам безплатно чистимо печі
й гарантуємо безплатну цілорічну обслуговування
печей.**

НАШ ТЕЛЕФОН: 766-3040

Виставка Євгенії Туркало-Розгін

У культурно-громадському клубі в Детройті відбулася нещодавно виставка праць сеніора образотворчого мистецтва Євгенії Туркало-Розгін.

Її надзвичайна скромність і невміння робити про себе розголос були причиною того, чому ми так мало про неї знали. А все ж її мистецький дорібок, який вона експонувала нам на виставці, заслуговує на те, щоб ми з маляркою ближче познайомилися.

Виставку я назвав би ретроспективною. Було приблизно 60 праць з різного часу, як і різних форматів, тематики і техніки: від олії чи акриліки, по через пастелі, акварелю аж по кольорову чи чорно-білу графіку у різних технічних можливостях.

Я особисто найбільше схиляюсь до її графіки, головню до портретів визначних людей, як В. Симоненка чи Л. Костенко. Вони цікаво і гарно розв'язані виразними чорними площинами з цікаво докомпонованим тлом, яке відповідною символікою ілюструє творчої людини. У деяких, знову ж, стилізоване обрамлення вінком нагадує Ю. Нарбута чи М. Бойчука, якого вплив помітний і в інших працях малярки. Це самозрозуміло, бо пані Євгенія є сьогодні єдиною з живих іще учнів М. Бойчука, якого свого часу знищено "з коренем": знищено майстра, знищено учнів, спалено полотна, здряпано фрески. Знаємо, що з маленьким винятком, як оце пані Євгенія, ніхто не сховався, не оминув страшної ліквідації.

Може, саме з тих причин ми придивляємось до образів ближче і ближче, шукаючи в них слідів мистця і великого педагога.

Ці сліди знаходимо не стільки в кольорі, як у формі. Бо насамперед на формі — чи то виразній, спрощеній візантійській, чи то збагаченій, бароковій — компоновані її чи то "Квіти", чи то ілюстрації до "Ніч і день", або до тексту Франкового "Лиса Микита".

На окрему увагу заслуговують ілюстрації до голоду в Україні. Вони взяті безпосередньо з життя так, як малярка це бачила на вулицях Києва чи Харкова. Вони залишаються як німі свідки тодішнього лихоліття на нашій Україні.

Малюнки, головню акриліка, може трохи затверді і зарізькі у кольорах, зате пастеля чи то в квітах, чи в краєвидах міста, чи зрештою у портретах м'ягенькі і кольорово зтоновані.

Взагалі виставка була така різноманітна, що було що вибирати і пристосовувати до вподоби і смаку глядача, навіть вибагливого.

Бажаємо малярці ще багато творчих сил і років!

Е. КОЗАК

ОСТАННІЙ "ВИННИЧЕНКІВСЬКИЙ" РОМАН В. ВИННИЧЕНКА

Якось воно так склалося, що на кожную мою статтю в "Свободі" про Винниченкову творчість у цій же газеті з'являлася контрстаття В. Давиденка. З огляду на це дехто з читачів "Свободи" може подумати, що цим разом я теж написав таку контрстаттю з приводу Давиденкової статті "Найгірший роман Винниченка", надрукованої в "Свободі", в числах 196 й 197 за жовтень 1972 року. Трудно мені запевнити читачів, що це не так, але для тих, хто мені повірить, я хочу сказати, що мене спонукало написати цю статтю тільки бажання оборонити незаслужено в даному разі скривдженого письменника та "реабілітувати" безпідставно знецінений твір.

Не можна не звернути уваги на те, що В. Давиденко, навіть не дочекавшись закінчення друку цього твору та появи цілості, захопився на підставі половини тексту засудити його. А втім, це, може, й добре, що так сталося, бо тоді б цей критик мав у руках один, справді, доганий для Винниченка момент, про який я скажу наприкінці цієї статті, і тим матеріалом уже переконливіше, ніж він тепер зробив, затьмарити яскравість цього твору. Звичайно, і мені з тих же міркувань можуть закинути, що я також узявся писати на підставі незакінченого твору. Але, поперше, я свого часу не тільки прочитав увесь машинопис цього твору (в архіві Колумбійського університету), а й зберіг запис його змісту, яким тепер і користуюся, а подруге, я хочу підбадьорити, мабуть, наляканого Давиденковою статтею видавця, щоб він не припинив видання цього роману. Про можливість такого "ефекту" від цієї (Давиденкової) статті свідчить чудернацький лист якогось Івана Івахова, надрукований у 29 числі "Свободи", а в тому листі автор казуїстично виправдує видавця, перекладаючи всю відповідальність за це видання... на самого письменника: "І добре, що п. Я. Славутич його видобув на денне світло, щоб народ краще пізнав, хто такий В. Винниченко, і то саме на те, щоб від нього відсахнутись"...

За браком місця я не можу розглядати матеріалу першої половини статті В. Давиденка, тобто питання про редакторську роботу Яра Славутича, про коректу та про Винниченкову мову, скажу тільки дещо про це. На жаль, я не бачив недавно виданого роману "Слово за тобою, Сталіне!" і через те не можу перевірити, чи слушно написав Давиденко, що, мовляв, "можна подумати, що писали їх два письменники: один, що добре володіє українською мовою ("Слово за тобою, Сталіне!" — В. Ч.), а другий, що мовно-літературними нормами нехтує чи взагалі їх не знає ("Поклади золота" — В. Ч.)". Якщо правда, що мова роману "Слово за тобою, Сталіне!" витримана в

дусі сучасних норм української літературної мови, то це злочинне редагування, бо редактор попсував Винниченків текст, і навпаки, коли Яр Славутич залишив невинними ті "неправильні" слова та вислови, що їх навів Давиденко, то він учинив добре. Напр., наявність у Винниченковій "Соняшній машині" слова "фарба" в значенні "колір" чи "барва" я свого часу відзначив у передньому слові до видання цього роману за моєю редакцією, але я цього слова не замінив іншим, бо це недозволенна річ у редагуванні текстів давніших письменників. (Між іншим, тоді уживали слова "фарба" в значенні "колір" і інші письменники). Тим то й Славутич не мав права, як це слушно відзначив і Давиденко, замінити слова "хазяїн", "хазяйський" словами "господар", "господарський". Але я, кажу, не маю змоги цей матеріал розглядати.

У цій статті я зупинюсь переважно на методологічно хибній інтерпретації Винниченкового тексту, що її допустився В. Давиденко. Основна методологічна хиба в його статті — використання висловлювань персонажів з прикиданням їх самому авторові, ба й ототожнювання персонажів з самим письменником. Правда, у творчості письменників може бути й таке ототожнювання, але тільки тоді, коли це, сказати б, улюблений авторів герой, а такими героями звичайно бувають позитивні герої. А в "Покладах золота" немає ні одного такого героя, жадного з них автор не зображує із співчуттям чи симпатією. Взагалі письменника ніби немає в цьому творі, він ніби з-за лаштунків диригує поведінкою цих героїв, а на вдачу кожен із них такий індивідуально-окреслений, що немов би вони такими вродилися, а не письменник їх утворив. А таке відокремлення цих образів від їхнього творця зумовлене іронічним ставленням до них письменника. Письменник ніби каже читачам: "Дивіться, які вони чудні, ці люди, а я стою збоку."

У цьому своєрідності письменницької манери В. Винниченка, особливо виразно виявлена в найкращих його творах, у таких романах, як "Записки кирпатого Мефістофеля", як "Соняшна машина". У першому романі ця іронічність підкреслена навіть епітетом "*кирпатий Мефістофель*" (звичайно Мефістофеля зображають з орлиним носом). В. Давиденко написав про кирпатого Мефістофеля так, ніби це сам Винниченко, а разом з тим ототожнив його (Мефістофеля) із персонажем роману "Поклади золота" Миколою Терниченком: "Філософія Миколи — "Мика" Терниченка — ніби копія філософії цинічного нігіліста "Кирпатого Мефістофеля". Як відомо, образ цього Винниченкового персонажа часто використовують "радянські" критики для

звинувачення Винниченка у зраді ідей революції 1905 р., але це роблять вони під тиском поліційного режиму, бо насправді всякому неупередженому критикові ясно, що це негативний герой роману (і Винниченко покарав його тим, що він, такий зарозумілий, мусив одружитися з випадковою жінкою і втратити кохану "Білу шапочку").

А Микола Терниченко з роману "Поклади золота" зовсім інший образ. Це емігрант, людина без ґрунту під ногами, один із тих емігрантів у Парижі, що безнадійно "товчуться на біржі праці". Отож він і вигадує всякі фантастичні проски, як от проєкт створення "Ательє щастя" чи "Комітету визволення людства". І цей образ поданий у світлі легкої іронії. В. Давиденко повівся з цим персонажем дуже необ'єктивно. Він, поперше, процитував його (Миколине) "виправдання" "святості й моралі" чекістів, не зазначивши того, що той говорить це в стані оп'яніння, а, подруге, не зазначив, що Микола, "виправдавши" оту "святість і мораль", потім додав: "Я, звичайно, плював на всі їхні (тобто чекістів—В. Ч.) святості й моралі". Не зазначив критик і того, що в автора при цьому підкреслено слово "з їхнього власного погляду". А далі той же Мик (Микола) зразу ж усумнився в тій їхній моралі, кажучи: "От тільки коли він *такий* чекіст, то навіщо він *украє* ці документи і що з тим золотом хоче робити?" А ось як він, голодний емігрант, згадує Україну: "Може, хочеш їсти? — звертається він до Лесі, такої ж голодної й холодної емігрантки, що її наш критик засуджує як повію. — Я побіжу чогось куплю ще. Ні? Ні, так ні. Спасибі, що сидиш. Я трошки, Лесюню, розкис сьогодні. Йй-бо! Така штука. Чорт його знає, сам не розумію, чого. Сиджу отут самотою — і хоч вовком вий. Ех, Лесько, пам'ятаєш наші ранки на Україні? Влітку? Сиві, росяні, з дрижачками по тілі. А чисто, а невинно, а бажанно! Ах, Боже мій, Боже мій! По снопи, наприклад. Віз торохтить, гецає, аж під грудьми болить. А якийсь Сидір чи Ілько сидить по-дамському на драбині (на полудрабку — В. Ч.) й жене коней на весь дух. Або галушки? Шпичками витягати. І юшка така (?—В. Ч.) густенька, солоненька, з підсмаженими цибулинками. Ой, сто п'ятдесят ескалонів оддав би за одну миску галушок!

Леся тоскно приплющує очі. Бідний Мик! Яка ніжна, розслаблена посмішка! Сталевий Мик, організатор визволення людства, по той бік добра і зла. От-от заплаче."

Я навів і цей останній абзац для того, щоб читач бачив, який це "кирпатий Мефістофель" і який це оборонець чекістів. А наш критик на підставі цього образу цілковито "знищує" великого письменника!

Не знаю, звідки критик узяв, що в 1926 р. "в Україні ще трималися рештки української армії і ще був національний Уряд", але він цю "інформацію" теж поєднує з образом оцього бідного, п'яного Мика.

Не інакше "використав" В. Давиденко й вислів про "недоумкуватий (? — В. Ч.) український уряд". Поперше, у Винниченка написано "на-

крає у дурникуватого українського уряду" (а не "недоумкуватий" уряд), а подруге, це так думає про український уряд жид Фінкель, за схемою внутрішнього монологу, яким Винниченко часто й майстерно користується в своїх творах. Тим то ніяк не можна прикидати "характеристику" українського уряду Винниченкові. А тимчасом наш критик написав: "Член місії "недоумкуватого", як *висловлюється автор*, українського уряду", тобто Винниченко начебто прямо так написав про український уряд. А про всякі крадіжки та шахрайства наших таки людей на еміграції можна прочитати не в одного з наших мемуаристів (напр., у спогадах Є. Онацького та в "поправках" до цих спогадів М. Єремєєва, який, виправдуючи Біленького, згадав іншого, але "таки нашого шахрая"). Не можна забувати й Олесевої "Перезви", написаної переважно на цю тему. Та хіба й тепер немає таких "патріотів", як той, що трапився мені, — мюнхенський друкар Белей, що, проголосивши з нагоди 50-річчя УНР 30% знижку на замовлення, потім вирішив надолужити ці "патріотичні" відсотки і не видав надрукованої книжки?

Взагалі В. Давиденко обурюється, що письменник показав серед нашої еміграції таких крадіїв, що всю еміграцію назвав "кошлатою, нечепурною, голодною", що в його творі "ціла кюнкстакмера моральних потвор". Якби я не був емігрант, що навіть у багатій Америці не знайшов ліпшого застосування для своїх сил, як тільки посудомийництво та "мапування", і, кінець кінцем, пішов на малу пенсію у 62 роки, бо в такому віці мене вже навіть на "мапування" не хотіли взяти, то я, може, також не повірив би Винниченкові, що еміграція може бути "кошлатою, нечепурною, голодною". І моє оповідання "Найнявся — продався" — це не тільки фантазія белетриста. А що можна сказати про того бідолаху, що, не знайшовши роботи, повісився у нью-йоркській "Самопомочі"? А що було б зі мною, і з десятками тисяч таких, як я, старих людей у цій же багатій Америці, якби ще до нашого приїзду до цієї країни президент Ф. Рузвельт не домігся був забезпечення нашої старості? А в Парижі навіть посудомийництво для наших "старих емігрантів" не завжди було приступне, не кажучи вже про державні пенсії на старість! І чи не були ми, українські письменники, в перші дні після прибуття до Америки такими шукачами "Ательє щастя" з метою швидко розбагатіти, як отой голодний мрійник Мик? От я кинувся був із своєю "екзотикою" — з повістю "На узгір'ї Копетдагу" шукати В. Душника, який, як я довідався, переклав книжку Оксани Косенкіної на англійську мову і тим її матеріально забезпечив. Та незабаром я переконався, що для такої можливості треба було спочатку вистрибнути через вікно з третього поверху не будь-якого будинку, а з "радянського" посольства. По якомусь часі я прочитав у наших газетах заклик якогось нашого чоловіка з Голлівуду до українських письменників, щоб вони писали кіносценарії та надсилали до нього. Я негайно надіслав йому ту ж таки

повість "На узгір'ї Копет-дагу", з якої, мовляв, я міг би зробити сценарій (у цьому разі я вже діяв обережніше). А от Василь Барка не тільки такий сценарій написав, а й знайшов перекладачку та переклав його на англійську мову (я тримав цей переклад у своїх руках). Між іншим, коли я переселився був на два роки до Каліфорнії, то я там зустрівся випадково з отим "голлівудським" автором заклику. Тоді він уже не був у Голлівуді, а влаштувався інакше: знайшов собі американку, яка забезпечила його матеріально на той час, поки він скінчить дентистику, з тією умовою, щоб після того він з нею одружився... Про те, що на підставі Барчиного сценарію зроблено в Голлівуді фільм, я теж ніколи не чув.

Але серед персонажів Винниченкового роману є й справжні потвори. Це передусім згадана в статті В. Давиденка, дочка рабина й кокаїністка Соня, згвалтована денікінськими "офіцерами", яка пізніше, працюючи в ЧК, власними руками розстріляла 200 офіцерів.

Та для з'ясування наявності такої "потвори" в повісті В. Винниченка треба визначити її жанр. Це жанр *детективного роману*, який без таких "потвор" взагалі неможливий. На доказ цього останнього твердження я можу покликатися на нещодавно опубліковану в підвалах "Свободи" повість Алли Коссовської *"Дорога перший"*, в якій теж є така "потвора" — жінка, що вправляючися в фашистських німецьких таборах у влучанні в'язнів ножем, убила під час цих "вправ" сорок в'язнів і так — хоч через помилку — вбила також свого чоловіка-українця, що став її "сорок першою" жертвою. А Коссовська ж не хотіла "спотворити" всю українську еміграцію (в повісті, крім згаданої жінки-"потвори", всі інші персонажі — українці). На жаль, В. Давиденко цієї "потвори" чомусь не зауважив!

Само собою розуміється, що такий жанр Винниченкового твору зумовив і характер його *фабули-сюжету*. Про цю фабулу критик написав: "Фабула роману дуже наївна й неймовірна". Як відомо, вона зводиться до гонитви за "чекістом", який нібито вивіз за кордон секрет "покладів золота", що їх знайшов на Україні один знищений у ЧК професор. І я думаю, що в цьому немає нічого неймовірного з огляду на те, що за наявності на Україні геологічних передумов для золота там його й досі не знайдено. Свого часу, уже на еміграції, Л. Чикаленко оповів мені, що відомий акад. П. Тутківський сказав якось, що він знає, де на Україні є золото, але скаже про це лише тоді, як Україна буде самостійна. Я використав цю інформацію, написавши новельку "Золото", що її в першій публікації і присвятив був пам'яті акад. П. Тутківського (я його особисто бачив і слухав його доповідь у Києві) і, лише передрукуючи цю новельку в збірці "Зойк", я цю присвяту викинув (бо в збірці було забагато їх). Можливо, що оті слова акад. П. Тутківського дійшли й до Винниченка, і він це використав у своїм романі. Але в "Покладах золота", кінець кінцем, виявилось, що той "чекіст" Гунявий, який нібито носив при собі секретні документи про

поклади золота на Україні, насправді був артистом українського театру і носив при собі... світлини своїх ролей, які (світлини) були дорогими спогадами про його театральну славу. Таким чином, усі ті, що за ним ганялися (а він про те й не догадувався), пошилися в дурні. Звичайно, це останнє — помилка багатьох людей, уведених в оману жидом Фінкелем (який, щоправда, й сам у це повірив був), не є якийсь особливо ефективний трюк, але велика талановитість, ба й геніяльність (якщо взяти всю літературну спадщину) В. Винниченка як майстра мистецького українського слова така, що він з будь-якого, навіть, здавалося б, зовсім неймовірного сюжетного ходу чи ситуації може зробити переконливі й яскраві для читача образи та настрої. При цьому, як я сказав про це ще раніше, його самого немає в тексті, він диригує з-поза лаштунків.

На жаль, наприкінці повісти "Поклади золота" він зрадив цей свій метод диригування з-за лаштунків. Тут він раптом зробив жиду Фінкеля, про якого спочатку було сказано, що він може "вкрасти десять франків", зовсім порядною й чесною людиною, а його дочка Ніна, яку він підсунув був мільйонерові Крукові як кандидатку на коханку, виявилася "непродажною". Ба навіть і справжні чекісти (не Гунявий) стали такими, "як і всі люди" (слова в лапках я цитую з пам'яті, бо в моїх нотатках їх немає).

Я можу пояснити згодом цю Винниченкову "зраду", коли він зрадив самого себе як письменника-психолога, тим, що він сподівався цей твір видати на Україні, разом з іншими своїми творами, які прийняло до друку харківське видавництво "Рух". Я пригадую, що тоді на Україні вільно продавали в газетних кіосках паризьку газету "Українські вісті", що її редагував І. Борщак, а в одному з чисел цієї газети був надрукований кінцевий розділ з роману "Поклади золота" В. Винниченка. І я й досі пригадую картинку того розділу: як відходить поїзд на Україну з тими, що поверталися, а на пероні залишилися неперверненці, які, проте, гукали, прощаючись із поверненцями: "Привіт Україні!". А один із тих, що залишалися на пероні, був без шапки (не пам'ятаю, хто саме, можливо, що якраз Мик Терниченко), і вітер розмавав його волосся... Така сила Винниченкової образності: майже півсторіччя я, як читач, пам'ятаю оцей мистецький деталь! І таких мистецьких деталей повно в романі "Поклади золота". Тим то, не зважаючи на відзначений дефект у закінченні цього роману, він є ще повноцінним у "винниченківському" значенні цього слова твором. *Мабуть, останнім у такому сенсі Винниченковим твором*. Бо в таких його написаних пізніше творах, як "Слово за тобою, Сталіне!", "Нова заповідь", може й у "Лепрозорії" вже виразно помітно занепад цього його таланту. І Винниченко сам це відчував, бо написав у своєму щоденнику під 27 березня 1950 р.: "Все більший і більший сумнів: чи не жертвую я літературною, мистецькою стороною ради ідейної, пропагандивної (?—В.Ч.)". Та він, на жаль, віплав перевагу проповідуванню "ідеї миру на землі", і

ДЯДЬКО ДАНИЛО

(3 натури в Англії)

Галина Петрівна з приємністю дивилася на маленьких дівчаток-близнят, які сиділи на одному стільці і спідлоба позирали на вчительку. Дядько Данило, який привів їх, улесливо просив: — Будьте такі добрі, пані, візьміть їх. Я б їх віддав до школи, та біда в тому, що від автобусу далеко йти, погода буває всяка, а вони ж, самі бачите, ще зовсім малі. А до вас їм близько, по-сусідству. Я вже платитиму, скільки скажете. Не сумнівайтесь. Вчителька знову глянула на близнят: справді, малі, просто зворушливо малі.

Спочатку не хотіла й слухати, бо не мала багато вільного часу для приватних лекцій, але, врешті, вже не могла відмовитися: шкода стало дітей.

— Ну, добре, — погодилася вона, — я їх візьму. Буду вчити 4 дні на тиждень, по 2 години на день. За це будете платити мені один фунт на тиждень. Згода? Не дорого буде для вас?

— Нічого, нічого, — зрадів дядько Данило, — я заробляю добре, та й жінка робить. Не турбуйтесь, буду платити справно.

На тому й погодилися.

Наступного дня батько привів дітей. Кожне дівча мало під рукою буквар. Обидві були усмінені, щасливі. Дядько Данило, строго наказавши близням слухатися вчительки, зручно вмовився в кріслі.

Вчителька почала навчання. Діти виявилися здібними. За пару днів знали майже всі літери. Вчилися охоче. До кінця тижня почали вже по-

троху читати окремі слова і списувати літери з букваря.

Батько приходив за годину до кінця останньої години і завжди питав:

— Ну, як? Чи вже добре читають?

— Як же можуть вони добре читати? — дивується вчителька. — Ще ж мало часу було. Тільки починають. Ану, Катруся, прочитай трохи татові. Катруся читає, спотикається на кожному слові. Тато невдоволений.

— Оце ти так читаєш? А вже цілий тиждень вчирся! Що ж це таке? Як так будете, дівчата, вчитися, заберу вас, та й віддам до школи!

Вчителька обурилася:

— Де ви чули, щоб хтось навчився читати за тиждень? Дивна ви людина. А скажіть-но, за скільки часу навчилися ви? Мабуть, за пів року?

— Вже не пам'ятаю. Може й раніше, — бурчав дядько Данило.

— Дивіться, дівчата, — звернувся він знову до близнят, — учіться добре, бо — запорю! Плати за вас, ледацяг, а толку — ніякого!

Дівчата похнюпилися.

— Ага, трохи не забув. Ось вам, пані, гроші за тиждень — один фунт, як домовилися. Вчителька помітила, як дрижала рука в дядька Данила, коли він давав гроші. "Більше не візьму, — подумала Галина Петрівна. — Такий скупердяга. Та ще й стовбичить тут увесь час, контролює. Вчитиму безплатно: може відчепиться!

Одного разу дядько Данило прийшов ще раніше. Дівчата щось писали.

— О, знову дряпають! — сердито закричав він — Я ж просив вас, пані, вчіть їх читати, а дряпати вони можуть і дома!

— Знаєте що, — ледве стримуючись сказала вчителька, — я вже вас просила не втручатися в навчання. Якщо вам не подобається, як я вчу ваших дітей, забирайте їх від мене зараз же!

— Ні, ні, пані, не гнівайтесь! — злякався дядько Данило. — Вчіть уже, як хочете. Я мовчатиму.

В кінці наступного тижня вчителька грошей не взяла. Дядько Данило здивувався:

— Та як же це? Так і будете вчити даром? Ну, хоч пів фунта візьміть! Вчителька навідріз відмовилася:

— Я бачу, що ви, мабуть, дуже бідний, а тому вчитиму безплатно.

— Та воно трохи якось неловко виходить, — зам'явся дядько Данило, — як же це так? Мені ж платять за роботу, а ви будете даром учить? Ну, та воно, правда, хіба це робота? То вам просто розвага. Вони нагалдять вам повну голову — от воно й веселіше!

Минуло місяців зо два. Одного вечора прибігають, захекавшись, дівчата.

— Що сталося? — здивовано спитала Галина Петрівна. — Сьогодні ж ми не вчимося, та й пізно вже. Чого ви прибігли?

— Тато казав... треба писати листа дядькові...

через те роман "Слово за тобою, Сталіне!", який я читав ще в машинописі, вийшов не "винниченківським". (Цитати з Винниченкового щоденника я подаю за статтею Г. Костюка "Остання доба В. Винниченка", надрукована в газ. "Українські вісті", ч. 42, з 28 листопада 1971 р.).

З огляду на це Винниченко й писав під заголовками останніх своїх творів: "Політична концепція в образах".

Крім того, я таки думаю, що він уже не міг писати "по-винниченківському".

В. Давиденко вигукнув наприкінці своєї статті з приводу видання "Покладів золота": "Навіщо було цей пашквільний (? — В. Ч.) сценарій (? — В. Ч.) видавати?... Щоб кожний від нього відсаувався?"

На щастя, не всі українці належать до партії цього критика і через те не всі будуть від Винниченка відсауватися. А з огляду на оту повноцінність цього роману, як і на потребу опублікування всієї ще не друкованої спадщини великого письменника, він, цей роман, мусить бути додрукований, виданий у цілості.

Між іншим, у моїх нотатках відзначено, що в машинописі бракувало двох сторінок — 26 й 29. Чи їх відновив редактор за рукописом, який, як мені здається, також зберігся?

Василь Іванович Гришко здобув докторат

1-го грудня 1972 року у Вашингтонському університеті, м. Сіетл у штаті Вашингтон, відбувся захист дисертації Василя Ів. Гришка, що являє собою понад 350-сторінкову працю під назвою "Gogol's Ukrainian-Russian Bilingualism and the Dualism of Gogolian Style". ("Українсько-російська дьомовність Гоголя та двоїстість гоголівського стилю").

Захист дисертації відбувся з великим успіхом, наслідком чого авторові її (дисертації) не тільки присвоєно науковий ступень доктора з ділянки слов'янської філології, але й відзначено працю, як значний вклад у порівняльно-славистичні студії в США та офіційно рекомендовано її до публікації в університетському видавництві. У розгляді й оцінці дисертації В. І. Гришка брали участь відомі професори-лінгвісти й літератори — з інших університетів Америки, а саме: проф. Юрій Іваск з Массачусетського університету (американський славист ~~російського~~ походження), та професор Омелян Пріцак із Гарвардського університету.

Василь Іванович Гришко за життя Івана Багряного очолював ідеологічний сектор в УРДП, а тепер є її головою. До війни він студіював слов'янську філологію на українському відділі Філологічного факультету Харківського, а потім Київ-

до Америки... — перебиваючи одна одну вигукнули дівчата.

— Якому дядькові? Якого листа? Та ви ж ще не вмієте як слід писати.

— Нічого... Тато казав — ви нам допоможете...

Скоро найдійшов і батько.

— Що там таке? Якого листа треба писати? — нервувалася вчителька. — Та ви ж узагалі були проти того, щоб я вчила їх писати, а тепер листа від них захотіли? Скільки ж вони вчилися? — Всього два місяці. Як же вони можуть написати листа? Дядько Данило почухав потилицю:

— Та бачите, пані, воно, може, трохи й ранувато, та ви ж самі знаєте. Надходять Різдвяні свята. Треба ж брата поздоровити. Він обіцяв прислати дітям гостинця, якщо напишуть листа по-українському. Ви вже допоможіть їм, будьте такі добрі.

Сяк-так, з гріхом пополам написали листа. Скоро й відповідь прийшла. Дядько радів успіхам племінниць. Надіслав також і по парі доларів на цукерки. Батько дав дітям по 6 пенсів, а решту грошей поклав у кишеню. Незабаром знову полетів лист до Америки. Та на цей раз — безуспішно. Мабуть, дядько догадався, що такі листи будуть надходити часто, а тому виіршив просто не відповідати.

Довго ждали діти гостинця, та так і не діждалися, а батько все дивувався, чого брат мовчить. Аж під весну прийшла відповідь, але вже ніяких горшей у листі не було.

І дядька Данила більше не бачили в учительки.

ського університетів. На четвертому курсі (році) був заарештований і протягом трьох років (1937-1939) був ув'язнений у таборах каторжної праці на Колимі. Свої філологічні студії він продовжив у США щойно наприкінці 50-их років, здобувши магістерський ступінь у Каліфорнійському університеті в Берклі 1960 р. Докторські студії він завершив у Вашингтонському університеті, Сіетл, де працював слов'янським бібліографом протягом дев'яти років, ще в 1964 році. Працю над дисертацією та її захист відкладено, на бажання докторанта, у зв'язку з його виїздом на працю до Європи, де він і тепер працює політичним коментатором українського відділу радіо "Свобода".

Дисертація Гришка про М. Гоголя — це перша українознавча дослідницька праця з філології за 112 років існування Вашингтонського університету.

Д-р Василь Іванович Гришко народився 1914 року в Яготині. Ще до здобуття докторату він написав багато книжок та брошур: "Україна сьогодні і ми", "Молода Україна пореволюційного 40-ліття", "Малоросійське східняцтво", "Досвід з Росією" (видано англійською мовою), "Дві акції — одна українська відсіч", "Що сталося в СРСР у зв'язку із смертю Сталіна", "Засуджене й заборонене" (вибране з творів Володимира Сосяри), "Хто з ким і проти кого" (відповідь Юрієві Смоличеві проти наклепів на українську еміграцію), "Що й треба було довести", "Москва сльозам не вірить" (про штучний голод на Україні 1933 року), "Третя сила, третій шлях, третя революція" та ін.

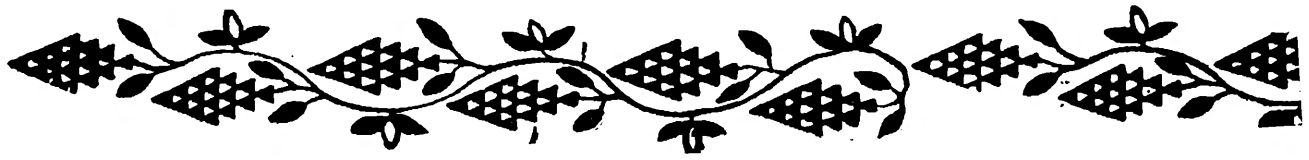
Його політичні коментарі передаються на Україну кожного дня впродовж багатьох годин. Вони (ті коментарі) часто друкуються в газеті "Українські вісті" (Новий Ульм), які рік тому відзначали своє 25-ліття.

Особливість, актуальність і вага цієї наукової праці В. І. Гришка полягає насамперед у тому, що вона написана на й досі ще "контроверсійну" тему — в боротьбі навколо Гоголя і за Гоголя. Завданням автора цієї дисертації було довести *вирішальний* вплив українського елементу на творчість Гоголя, особливо ж на твори Гоголя, пов'язані з Україною, українською тематикою, а водночас — довести значення українського впливу на розвиток російської літератури взагалі, позаяк Гоголь відіграв у ньому вирішальну роль.

Хочемо вірити, що для цього знайдуться фінансові засоби й наукова праця д-ра В. І. Гришка незабаром побачить світ — буде видана як англійською, так і українською мовами.

Поздоровляючи В. І. Гришка з таким успіхом і досягненням у науково-дослідницькій його праці, вітаємо серед нас ще одного і доброго доктора з українознавчих і славистичних наук. Бажаємо докторові Гришкові дальших успіхів у його науковій, професійній та громадсько-політичній праці та щастя в особистому й родинному житті.

І подай нам, Боже, побільше таких нових докторів наук!

ПРИВІТАННЯ З НАГОДИ 70-РІЧЧЯ А. ЮРИНЯКА

Дорогий Побратиме пера!

Прийми найсердечніше поздоровлення з завершенням твоєї сімдесятки, що припадає на 8-е грудня 1972 року. У твоїй світлій особі вітаю сеньйора з армії наших найкращих працівників пера, а насамперед — давнього і постійного співробітника "Нових Днів".

За добрих тридцять років нашого знайомства і приязні, що майже з перших днів близької співпраці вилились у щирю дружбу, пізнав я тебе як здібного, обдарованого, культурного, ерудитного, наполегливого, завжди принципового і відданого сина свого великого народу, для якого ти ніколи не щадив своєї праці, для якого ти завжди був готов на найбільшу жертву — у часи найтяжчі і найстрашніші.

На довгому шляху лише останніх тридцяти років — від славного Кам'янця Подільського до Лос-Анжелосу — ти поставив високі віхи своїх звершень і вкладу в нашу культуру, в нашу національну справу: написав літературознавчі праці, як "Мистецькі компоненти літературного твору", "Засоби і способи поетичного вислову", "Твір і його автор", збірку поезій "Людя і собі", п'єси "На далеких шляхах", "Справжня наречена" та інші значні твори. Ти багато працював і зробив, як автор великих і малих статей, друкованих у багатьох наших виданнях, як редактор, літредактор і педагог.

Дозволь же з нагоди твого ювілею побажати тобі кріпенького здоров'я і дальших та значних успіхів у твоїй зрілій і багатогранній творчій праці.

На многі літа, дорогий Друже!

Дмитро Кислиця, редактор

Дорогий Друже!

Із далекої Каліфорнії докотилася до нас чутка про сімдесятку Вашого життя. У зв'язку з цим пригадалася нам наша перша зустріч з Вами. Трапилося це безмал 30 років тому в місті Кракові. Вже з однієї тодішньої розмови ми зробили висновок: ця людина, тобто Ви, до глибини своєї душі залюблена в друковане слово. І ми не помилилися. Бо через три роки, коли в новоульмі-

ському діпітаборі появилось перше число "Українських Вістей", Вас наче вітром принесло до нашої редакції на працю. Хоч Вам, як "чужин-

Юрій Богданович Юриняк

цеві", у нас не належалося ні харчів, ні мешкання, Ви, проте, згодні були жити на сухарях і ночувати в редакції на столі, аби тільки бути при улюбленій праці. Трохи чи не чотири роки працювали.

А переїхавши з Німеччини до США, Ви й далі, протягом наступних двадцяти років, не переставали посилати до "Українських Вістей" своїх матеріалів, водночас працюючи і в інших газетах. Ми могли б налічити не менше як десять українських періодичних видань, на сторінках яких дотепер появлялися Ваші публіцистичні статті, замітки та рецензії. Під той самий час,

поряд з журналістичною роботою, Ви ніяк не менше трудилися і на відтинку художньої літератури, написавши і видавши окремими виданнями низку своїх поетичних, белетристичних і драматичних творів та літературознавчих праць. Певна річ, Вам — людині, що живе з фізичної праці, — нелегко доводиться бути водночас фабричним робітником і працівником пера, проте Ви спромоглися переборювати всі труднощі. Спромоглися — бо Вас живила, бадьорила й наснажувала творчим оптимізмом Ваша глибока любов до рідного слова, до свого народу, до своєї Батьківщини.

Отож, якнайщиріше вітаємо Вас, дорогий Друже, з Вашим сімдесятиріччям і бажаємо Вам довгого віку та багатирського здоров'я для дальших творчих досягнень!

Ваші —

*Анатоль Гак (він же й Мартин Задека)
з Дружинсю*

ДО 70-ЛІТТЯ КОЛЕГИ ПЕРА АНАТОЛЯ ЮРИНЯКА

Дійшов ти чесно з музою своєю,
Як воїн правди, до семидесяти літ.
У день твого, колего, ювілею
Прийми ж від мене поздоровлення й привіт.

Прийми хвалу за зустрічі зі мною
В Детройті, Мюнхені, у бісовій імлі.
Ти завжди й скрізь лиш дихав чужиною,
А жив для щастя Української землі.

Себе віддавши чесно Україні,
Ішов ти випрямлено — що б там не було.
Живи ж, працуй і далі так, як і донині:
Усім на радість нам, а ворогу на зло!

Петро Карпенко-Криниця

АНАТОЛЕВІ ЮРИНЯКОВІ (до 70-ліття з дня народження: 1902 — 8-го грудня — 1972)

Син України (безсмертний Тарас—наш святий)
с л о в о поставив своє на сторожі народу,
щоб не було переводу українському роду!...
З ним Ти й пішов у далекі незнані світи!

Бо в Україні до нього—погорда... (і—смерть!).
Любиш це слово і скрізь бережеш, наче ока...

Щоб воно сповнило всі заповіді Пророка
там, де серця переповнені болями вщерть!...

Восьмий десяток стрічаєш, мов осінь багату
(бачимо це ізблизька... І десь бачать здаля!):
гнеться (від овочів) саду розкішне гілля...

Тік повен збіжжя-зерна... І побілено хату...
Скільки ж створив би в Вільній Українській
Державі!...
Часу не тнули б там клопоти — леза іржаві!...

Іван ДІДЕНКО

Дорогий Юрію Богдановичу!

Я найсердечніше вітаю Вас з подвійним Вашим ювілеєм — з 70-літтям Вашого життя та 50-літтям літературної діяльності.

На еміграційних просторах нас не раз зводила доля, хоч іноді й розводила. Але потім ми знову зустрічалися як не в Детройті, де Ви були редактором "Прометея", то в Чикаго, де Ви проводили свої трудові дні у творчій парці, а також були Ви близьким до одумівців і їхнім добрим радником.

У Каліфорнії ми теж жили по-сусідськи. Там Ви написали вірш "Богданова слава". У своєму скромному музичному доробкові "Богданову славу" (на Ваші слова) я зараховую до кращих композицій моєї камерної музики.

Тож вітаючи зичу Вам, мій друже, доброго козацького здоров'я, творчого запалу в наступні роки Вашого життя для добра української культури, для возвеличення нашого народу, з котрим ми кровно пов'язані.

Григорій Китаистий

АНАТОЛЕВІ ЮРИНЯКОВІ В ЛОС АНЖЕЛОСІ

Від імени Головної Управи ОДУМ-у та філії ОДУМ-у в Чикаго прийміть найщиріші побажання у Ваше 70-ліття та 50-у річницю літературно-письменницької діяльності.

Ви впродовж існування ОДУМ-у завжди допомагали молоді порадами, своїми постійними дописами пропагували добре ім'я ОДУМ-у та заохочували батьків, яких діти стояли осторонь молодечих організацій, вписувати їх до ОДУМ-у.
Ваші дописи на літературні та суспільні теми

оживляли й збагачували наше українське життя на еміграції.

Тому прийміть від усіх нас найщиріші побажання кріпкого здоров'я і всього найкращого. Хай Ваше перо завжди буде гострим!

З привітом і пошаною до Вас,

Олексій Пошиваник
Голова ГУ ОДУМ-у США

Василь Коновал
Голова філії ОДУМ-у Чикаго

Олексій Коновал
реф. преси й інформації ГУ ОДУМ-у

2 грудня 1972 року

АНАТОЛЕВІ ЮРИНЯКОВІ В ЛОС АНЖЕЛОСІ

Високоповажаний Пане, Дорогий Ювіляте!

З нагоди 70 років Вашого трудолюбивого життя та 50 років Вашої плідної письменницької діяльності спішимо і ми, співпрацівники журналу "Самостійна Україна", зложити Вам, Дорогий Ювіляте, наші щирісердечні побажання.

Ви ж довгий час були також видатним співредактором нашого журналу та вложили в його розбудову свою велику цеглину.

Тому прийміть і від нас дружній привіт та щирі побажання кріпкого здоров'я для дальшої видатної праці для добра нашого Українського Народу!

За редакцію і адміністрацію журналу
"Самостійна Україна"
Михайло Панасюк, Іван Петручок,

(третій підпис нерозбірний)

Чикаго, 1 грудня 1972 р.

ПЕРША УКРАЇНСЬКА ОПАЛОВА ФІРМА

FUTURE FUEL OIL LTD.

and

SERVICE STATION

**24-годинна, солідна і шквора обслуга
чищення і напрана "форнесів" безплатно.**

945 Bloor Street W. — Toronto, Ontario

Office: 536-3551 — Nights: 762-9494

СЕРЕД КНИЖОК

Академія Наук Української РСР. Інститут Суспільних Наук. В. В. Ауліх. Зимнівське городище — слов'янська пам'ятка VI-VII ст. н. е. в Західній Волині. Видавництво "Наукова Думка", Київ 1972.

Хоч В. В. Ауліх дуже поважний автор, його праці російською мовою видані друком, а українська праця видана фотографічним способом і так коротко обрізана при зшиванні, що розгорнути книжку неможливо — треба до неї "заглядати", а це утруднює читання її. До того ж і мова видання — повна русизмів, залишає бажати багато кращого.

Городище Зимно лежить у 5 км від м. Володимира, на півострові, оточеному болотом. При неодноразових розкопках виявлено "знахідки культур лійчастого посуду, пізньострічкової розписної кераміки, трипільської культури, культури кулястих амфор, поморської культури, ранньослов'янські знахідки VI-VII ст. н. е., давньоруські, окремі знахідки і кераміку пізньо-февдального часу" (ст. 8). Автор описав лише пам'ятки 6-го та початку 7-го віків — що відповідає його завданню — виявити, що VI-VII віки не були у слов'ян часом занепаду і регресу, а були періодом, коли відбувався перехід до февдального ладу і формувалась народність.

Автор розглядає топографію городища, знайдені там споруди — житлові та оборонні; предмети: посуд — ліпний, знаний з інших поселень VI-VII вв., переважно горщики та кілька мисочок. Звертає на себе увагу уламок посудини із скісним хрестом.

До виробів із заліза належать: знаряддя виробництва, як коас, уздечка; зброя — наконечники списів типу кочівників та слов'янського, відомого зі Словаччини, наконечники стріл, властивих аварам та слов'янам. На городищі мешкав ювелір, бо знайдено лячки, формочки для відливів, маленьке ковадло, численні пряжки до поясів, браслети, зроблені з поганого срібла або з бронзи, серед них є зломані та недокінчені в роботі. Знайдено багато пряслиць до веретен, зроблених з крейди, що свідчить про виріб полотна.

На основі знайдених предметів В. В. Ауліх дає досліджену верству городища на 500-650 рр. після І. Хр. й думає, що воно належало дулібам, а було знищене аварами.

Ю. ПЕРХОРОВИЧ

ВИПРАВИТИ НЕДОГЛЯДИ:

У статті Василя Витвицького — "Н. Д." ч. 274 (листопад 1972) на стор. 12, у 1-й кол., рядок 27-ий згори виправити *Степан* на *Остан*, а в 2-й кол., рядок 3-ій *Голощенко* на *Головащенко*.

РЕД.

ПЕРШИЙ РОЗУМ НАШ...

Дивним було життя Григорія Варсави Сковороди, дивна і його посмертна слава. Як за життя він мав більше прихильників, ніж послідовників, так і по смерті більше, за звичаєм, шанували його ім'я та чудувалися його особою, ніж читали його твори і переймалися його духом. Принаймні, треба чесно сказати, що сьогочасний пересічний інтелегент, сьогочасна молодь готові з пошаною вимовити ім'я Григорія Сковороди, ледве чи захоплюються його "розглаголами" і ледве чи йдуть до нього на пораду серця й розуму. А тим часом саме до Сковороди чомусь уперто зверталися кращі сини української нації в часи великого болю і вибору, у поворотні моменти історії. Згадаймо Котляревського і Шевченка. Згадаймо тичинівського "Кармелюка й Сковороду". Згадаймо В. Булаєнка. В іншому аспекті можна додати сюди ще сьогоднішніх М. Вінграновського та І. Драча...

Сковорода найперше і головне — філософ. Навіть як поета він себе найкраще виявив у філософсько-богословських творах. Власне, він філософ особливого складу, патос його не в компонуванні загальних систем і концепцій світу, а в поетично-психологічному осягненні людської душі. Хоч, звичайно, і загальних питань світобудови він не оминав. Про його філософію написано чимало, зроблені не одне припущення й аналогія. Титуловано його і українським Сократом, і українським Платоном, зіставлено його з Декартом і Спінозою, Соловйовим, і Толстим, названо і деїстом, і пантеїстом, і спіритуалістом, і психологічним моністом, і сенсуалістом, і предтечею інтуїтизму, ба навіть енергетизму, ледве чи не попередником Освальда — найбільше про це говорилося в кінці минулого та на початку нинішнього століть, коли спалахнув незвичайний інтерес до Сковородиної філософії. коли побачено особливо виразно, що Григорій Сковорода — не провінціальний дивак та мудрій, а глибокий і самобутній мислитель світової ваги, який торував одну з найцікавіших і найсміливіших стежин загальнолюдської думки. Тоді багато було зроблено для того, щоб дослідити місце Сковороди в історії змагань філософської мислі, поставити його ідеї в зв'язок з іншими філософськими концепціями світу. Це допомогло виявити справжній зріст українського любомудра. Звичайно, в цьому пляні ще далеко не все зроблено. Немає ще праці, в якій би було проаналізовано думку Сковороди на тлі всієї сучасної йому і минулої філософії з тим, щоб виявити, де він перевищив, а де поступався досягнутому до нього рівневі. Не досліджено і такий ось аспект проб-

леми, який здається надзвичайно цікавим. Сковорода до кінця XIX ст. був мало відомий на Заході, і через те (і тільки через те) не справив жодного впливу на європейську філософію. І це тоді,

Лохвиця. Пам'ятник Григорію Савичу Сковороді.

коли європейська та світова думка XVIII — початку XIX століть напружено працювала над тими ж самими "клятимися питаннями", що й Сковорода, часом приходячи до співставних поглядів. Цікаво дослідити, як по-різному розвивалися і різного значення набирали приблизно схожі і приблизно синхронічні ідеї — залежно від різних життєво-громадянських проблем та суб'єктивності мислителя; адже в неоднаковому звучанні часом однорідних ідей, в неоднаковості однакового або того, що можна б звести до однакового, — одне з найбільших багатств і принад духовного життя людства. Цікаво б порівняти, наприклад, улюблені Сковородині мотиви з ідеологією раннього англійського пуританства, з "Шляхом паломника" Джона Беньяна; з північноамериканським трансценденталізмом (Ральф Емерсон, Генрі Торо та ін.), з його теорією "моральної автономії", довіри до самого себе та шукання в собі самому вищого морального закону; адже тут справа не просто в співзвучності (часом разючій) окремих мотивів та метафор, а в тому, що це були різні, а в чомусь повчально схожі реакції, на різні, а в

чому трагічно схожі суспільно-історичні процеси: шалений і брутальний наступ фальшивої епохи на людську особистість, суєти на совість, ложних цінностей на справжні, істинні...

А з другого зовсім боку — порівняти елементи антропологізму в Сковородиному богослов'ї з пізнішою цільною антропологічною концепцією Фойєрбаха... Або: Сковорода і Достоевський. Не раз зіставляли із Сковородою Толстого, але в цій аналогії багато зовнішнього. По-моєму, глибша внутрішня спорідненість із Сковородою у Достоевського — і за концепцією Бога, і за пристрасним шуканням релігійної істини, і за напруженістю внутрішнього діалогу, і за трагізмом совісти, хоча б, здавалося, Сковорода світліший...

А втім, є письменник, який найбільше внутрішньо споріднений із Сковородою, — це Шевченко. Їх поєднує щось суто українське в розумінні правди і совісти, як непреложних людських начал — так, як вони, ці начала, відбилися в українській народній філософії в українському фольклорі: внутрішня нескореність і бунтарство, протест проти наруги над людиною, зневага до суєти і позолоти і тяжке боріння душі, що прагне справжнього і сокровенного.

Тут ми і підійшли до проблеми, яка ще зовсім не вивчена і не поставлена по-справжньому: Сковорода як український філософ. Справді, хіба можна зрозуміти його поза тим історично-національним рядом, в якому стоять, зокрема, Іван Вишенський, полемісти XVII ст., Мельхіседек Значко-Яворський, козацькі літописці, гайдамаки, борці проти елісавето-катерининсько-перівської політики нищення української "розни" ("дабы никакой розни... не было")?

І хіба ця українська "рознь" не виявилася з величезною силою в історичному феномені — в незбагненній для багатьох сучасників фігурі Сковороди, хіба його вперте заперечення офіційних благ і державної мудрости не є сильна і своєрідна трансформація стихійної народної упертости проти насильного "ощасливлення", проти соціального і національного придушення, — трансформація стихійної сили української "розни"? І хіба поза цим, як і поза українською народньою філософією і психологією, можна збагнути Сковороду — так само і поза численними і значущими історичними аналогіями того, як людська думка і людська совість противилися натискові фальшивої епохи?

Так само не досліджено й іншу проблему, яка неодмінно впливає з цього феномену, — умовно назвімо її проблемою інтелігенції та народу, зокрема й особливо — української інтелігенції та українського народу. Маємо на увазі не лише все те, що впливає з численних і пристрасних суджень Григорія Сковороди про обов'язок "ученої людини" до народу, а й усе те, що впливає з його особистого вибору й подвиження в добу, коли нищилися всі засади українського життя і розтлівалася, трагічно відривалася від народу українська інтелігенція, коли згасала ще недавно молода цивілізація і коли так мало хто мав му-

дрість і мужність йти до простого народу, до українського мужика й говорити такі слова:

"Барская умность, будто простой народ есть черный, видится мне смешная... Мудрствуют: простой народ спит — пускай спит и сном крепким, богатырским; но всякий сон есть пробудный, и кто спит, тот не мертвец и не трупище околывшее".

Нарешті, ще одне питання. Хто, коли і як відохотив людей, молодь від читання Сковороди, перш за все його філософських творів? Адже його цікаво читати! Адже його живий, гнівливий і високодивний голос заводить у широкий і вражаючий світ одвічних змагань людського духу, адже його могутня і гнучка уява малює розкішні та сильні поетичні образи і чередою нестримних хвиль нагонить їх читачеві... Кажуть, що читання Сковороди утруднює важка і великою мірою штучна мова. Тут є певна рація. Але, зрештою, до Сковородиної мови легко призвичаїтися, бо, незважаючи на свою часом ненародну лексику (врахуймо важке становище Сковороди, який мусив сам вперше виробляти філософський "глагол"), це все-таки мова глибоко народно-українська за своєю структурою, "ходою", духом, інтонаціями, не кажучи вже про образність; навіть чимало загальнослов'янських, давньослов'янських та російських слів збуваються в Сковороді свого питомого значення та набувають трохи інакшого, "українського" (цікаво простежити ці аберації та порівняти їх з мовою особливого типу філософствуючих мужиків, які є і нині на Слобожанщині та Донбасі) звучання.

Але, зрештою, справа, мабуть, не в цьому, а швидше в тому, що в школі та вузах нам ще мало відкривають справжньої змістовності та краси нашої літературної спадщини, а в добу культу особи чимало зроблено для того, щоб людина жила догмою, а не думкою, і не знала радості пити з живлющих джерел людського духу. І багато ще, мабуть, треба буде зробити і дослідникам, і літераторам, і педагогам, щоб "перший розум наш" Григорій Варсаза Сковорода став насущно потрібний кожному мислячому юнакові й дівчині, живив їхню думку і совість, допомагав розібратися в складних питаннях сучасності та її моральній атмосфері, щоб ім'я Сковороди для кожного з нас так само багато значило і так само до нас промовляло, як значило воно і як воно промовляло до Тараса Шевченка, який перший збагнув його вагу на всю міру.

"Літ. Україна", 4. XII. 1962 (ч. 97)

ДОРОГА У ВІЧНІСТЬ

(За звітами української радянської преси)

Дорогами йшли, врізалися з розгону
У племена, Помпеї, города...
Сивіли і відходили Платони,
І формули слідів читав Сковорода.

Б. Олійник, "Дорога"

28 листопада 1972 року делегація на чолі з заступником голови ради міністрів УРСР П. Т. Троньком вирушила в подорож по тих місцях, де жив і творив славний український філософ, учитель, поет і громадський діяч Григорій Савич Сковорода. Делегація складалась із членів республіканського і всесоюзного комітетів — письменників, літераторів, учених, гостей з інших республік.

До триденного маршруту включено шість коротких зупинок: Древній Переяслав, село Чорнухи, міста Лохвицю, Охтирку, Харків і село Сковородинівку.

У Переяславі, на вулиці Григорія Сковороди, відбувся багатолюдний мітинг з нагоди відкриття меморіальної дошки. Відвідали меморіальний музей Г. С. Сковороди, обставлений у стилі 18-го століття і з розгорнутою експозицією професійних і народніх мистців на пошану Ювілярові. А в клясі, де давав Г. Сковорода свою першу лекцію з поезики, П. Т. Тронько вручив директорів Переяслав-Хмельницького історичного музею М. І. Сікорському ювілейну медалью роботи народнього мистця УРСР Галини Кальченко, двотомик вибраних творів Г. Сковороди і пластинку із записом його пісень.

Мешканці Чорнух і сіл району, юнаки і юначки в українському національному вбранні зустріли гостей і піднесли їм хліб-сіль.

У Чорнухах відбулося відкриття меморіального комплексу Г. С. Сковороди, а до підніжжя пам'ятника покладено вінки. До меморіального комплексу входить хата, стодола, дерево з лелечим гніздом, журавель.

Делегація відвідала нове приміщення Чорнухинського краєзнавчого музею, середню школу ім. Г. С. Сковороди і посадили 250 молодих дубків. А ввечері, в районному будинку культури, відбулося урочисте засідання, присвячене творчій діяльності Г. Сковороди. Промовляли кандидат філологічних наук Московського університету М. М. Зозуля і письменник Олександр Ільченко.

Екскурсоводи краєзнавчого музею, показуючи цікаві експонати, розповідали делегатам про сиву давнину і сучасність села Чорнух. Журналісти, які були з делегацією, не пишуть, що вони почули про те "глухе" село на Полтавщині. Це ж бо там почалося формування світогляду нашого філософа, який був мандрівною академією ціле чвертьстоліття!

Чорнухи лежать на північному березі річки

Переяслав-Хмельницький зустрічає делегацію з хлібом-сіллю.

Многи — лівої притоки річки Удаю. Відколи воно існує — невідомо. Відомо, що в кінці 13-го сторіччя Чорнухи були зруйновані татарською ордою і аж через три століття відродилося знову. Ще й донині там зберігаються земляні укріплення — Чорнухинське лісове городище. Чорнушани, разом з нашим великим гетьманом І. Виговським, пішли війною на Росію, яка, потоптавши підписаний Б. Хмельницьким військовий договір, обернула Україну на колонію Москви. Брали вони участь — навіть жінки активно боролися поруч своїх чоловіків — у війні гетьмана І. Мазепи з Росією, свідком якої (війни) залишилися величезні так звані Шведські могили. Зазнали чорнушани жаху і в 1665 році, коли татарська орда напала на село і спалила його, а багатьох селян забрали в неволю. Та завзяті чорнушани протягом року своє село відбудували, яке потім і стало торговельно-ремісничим центром, а згодом і сотенним містечком Лубенського козачого полку.

Через Чорнухи простягався Чумацький шлях — у Крим по сіль, на Дін і Таврію — по рибу. ...Радянська влада тут була встановлена аж у 1921 році. Місцевий проводир Гресь ще довгенько турбував місцеву "радянську" владу — доти, доки не проголосили амністію... і не заслали його разом із загonom партизанів на Колиму. Коли прийшла колективізація з брутальними переслідуваннями, понад тисячу душ покинули артілі, рятуючись від насильства та штучного голоду. А під час останньої війни Чорнухи бачили й німецьких фашистів.

Чорнушани, як і вся Полтавщина, повним правом пишаться своїм найближчим земляком. Тут ще й донині живуть його нащадки, які розповідають людям про Гриця, незвичайного хлопця — сина козака Сави і козачки Палагеї, який, пасу-

чи вівці, навчившись якимсь чудом читати, читав книжки безперервно. Читав він їх так, що хтось йому й вівцю вкрав. Батько за це його покарав так, що хлопець утік з дому...

На другий день делегацію зустріла Лохвиця — колишнє повітове місто. Тут, есеред експонатів Лохвицького краєзнавчого музею Г. С. Сковороди, зберігається документ: у 1922 році місцевий повітком звернувся до всіх громадян української республіки з закликом гідно відзначити 200-річчя з дня народження Григорія С. Сковороди і поставити пам'ятник на його батьківщині.

Півсторіччя простояв він. Тепер постать філософа відлита з бронзи і поставлено на тому самому місці. Досі його постать була виготовлена з сірого каменю.

Між іншим, у той самий час поставлено пам'ятник з погруддям Григорія Сковороди і в Чорнухах. Обидва пам'ятники були виготовлені за проєктом скульптора Івана Петра Кавалерідзе.

На урочистому відкритті пам'ятника в Лохвиці промовляв голова Районного ювілейного комітету П. М. Ступник, а пам'ятник відкрили член Республіканського ювілейного комітету М. М. Губерський і письменник Іван Ле.

В Охтирці, де зупинявся філософ у своїх друзів, делегація побула на відкритті меморіальної дошки на честь Г. Сковороди, а також і на відкритті меморіальної дошки на будинковий Державного історичного музею в Харкові, бож Г. Сковорода кілька років працював там викладачем у Колегіумі.

Подорож делегації кінчилася на третій день у селі Сковородинівці. Там на мітингу П. Т. Тронько виголосив промову. Потім поклали вінки на могилу Г. Сковороди, побули на відкритті Державного літературно-меморіального музею, а біля будинку посадили теж 250 молоденьких дубків. А тут же, поруч, як відомо, стоїть і дуб Григорія Сковороди, під яким, за його заповітом, був він уперше похований. Цьому старезному гіллястому дубищеві близько 500 років. Висота його — 30 метрів, діаметер стовбура — три метри, а під його короною може розміститися кілька сот чоловік.

Відзначення 250-річчя від дня народження Г. Сковороди завершилося урочистостями в Державному академічному театрі опери та балету ім. Т. Г. Шевченка в Києві — 1 грудня 1972 р.

Свято відкрив голова Республіканського ювілейного комітету віце-президент Академії наук України І. К. Білодід. Доповідь про Сковороду виголосив директор Інституту філософії Академії наук УРСР, член-кореспондент Академії наук України В. Шинкарук. Потім говорили — голова Всесоюзного ювілейного комітету, академік Ф. Константинов, представник ЮНЕСКО В. Тюрін, заступник голови СПУ В. Козаченко, член-кореспондент Академії наук Білоруси І. Луцицький, робітниця з села Чорнух В. Михайленко, старший науковий працівник Інституту філософії Академії наук Грузії В. Баланчивадзе, член-кореспондент Академії наук Туркменії З. Мухамедова, доктор філософських наук Я. Мінкявічус

Меморіальний комплекс у Чорнухах, де народився великий філософ.

(Литва), доктор філософських наук Е. Маркарян (Вірменія). Свято закінчилося великим концертом.

Республіканський ювілейний комітет для відзначення 250-річчя з дня народження Г. Сковороди зробив чимало. Знайдено нові твори, які свідчать про багату і різноманітну творчість великого Сковороди — твір "Пастыри милы", два діалоги і ноти, написані до пісні з причту "Убогий жайворонок", які показують великі композиторські здібності Г. Сковороди, а його байки — мудрість поета і філософа. Зокрема знайдено кілька сторінок з книг Лубенського полку за 1733-1734 і 1742-1749 роки, де згадується його батьків і родичів. Учені знайшли каталоги учнів клас піїтики і синтаксими з Харківського колегіуму, в яких проставлені оцінки з заввагами рукою самого ж Г. Сковороди.

На підставі цих нових документів, як твердить академік І. К. Білодід, можна буде українським ученим поробити уточнення в життєписі Г. Сковороди.

Крім того, поставлено пам'ятник Г. Сковороді

На фото: село Сковородинівка. Покладення вінків до пам'ятника Григорію С. Сковороді.

в Києві, видано вісім творів 240-тисячним тиражем, і 22 книги про життя і творчість Г. Сковороди тиражем 570 тисяч примірників. Вірші з "Саду Божественних пісень" поклав на музику київський композитор І. Карабіца, а Міністерство вищої освіти СРСР встановило стипендії ім. Г. С. Сковороди.

А проте над ушануванням Сковороди тяжіли російсько-шовіністичні тенденції, які, їй-Богу, зовсім не були потрібні ані українському, ані російському народам. Декому там захотілося бачити в уживанні елементів церковно-слов'янської мови на російський лад у творчості Г. Сковороди чомусь те, що він був притомом за возз'єднання України з Росією. Таке притягання за вуха мови — суцільний нонсенс. Адже визначний український радянський поет М. Т. Рильський, стверджуючи високоосвіченість нашого просвітителя, писав: "...в мовному відношенні великий філософ ні реформатором, ні законодавцем, ні нормалізатором, звичайно, не був. Я сказав би навіть, що він мало цікавився мовою". Ну, а як же тоді з його латиною? Хотів він латинізації України чи ні? А як тоді з революційними рухами в Україні, які він палко підтримував? Б. Хмельницького високо цінив, це правда, але ж і послідовників Івана Грозного, які з об'єднання українського і російського народів зробили возз'єднання, — таки здорово картав і ненавидів.

Та найбільшу кривду зроблено приписуванням атеїстичних поглядів в житті і творчості Г. Сковороди. Кожне ж бо його слово, сказане і написане, впливало із принципів пізнання Творця людини і світу — Бога нашого, та Його впливу на людський розум і знання. Тихина, наприклад, ось що ствердив:

"...І тиху флейту з-за пояса діставши,
він починає славить світ,
Того, Хто в світ його послав
і пізнавати себе самого научив..."

"Сковорода"

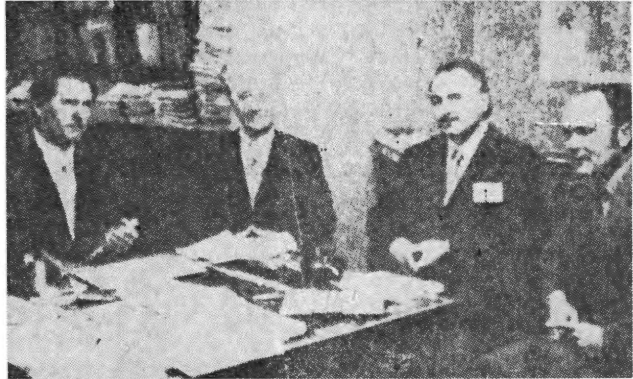
Недарма ж то наші люди називали ті місця, де сидів Г. Сковорода, священними, а хати, в яких він навчав людей думати не "свинячою головою", а своєю ж таки, називали Божими домами. І він сам був воістину священною людиною: проста сіра свита, ціпок у руці, торба за плечима і калинова сопілка за поясом. Спав чотири години на добу — у конюшні — взимку, в саду або в лісі під кущами — влітку. Споживав молочні продукти, яблука, а варені страви їв лише ввечері, але в них не сміло бути ні м'яса, ні риби. І помер, як умирали наші мудреці в сиву давнину.

Григорій С. Сковорода був, як влучно і правильно окреслив наш сучасник С. В. Тельнюк: "Людина і символ, Син України і син планети."

А от еміграція наша — просто недописала. Нічого не дала, крім кількох скупеньких журнальних статей, масових відзначень так і не було. Ми ж у "Нових днях" зробили те, що могли зробити: умістити оригінальні статті кількох кращих авторів; уважно стежачи за роботою Респуб-

РІЧНІ ЗОРИ ААТСЕЕЛ

У готелі Статлер-Вестон, Нью-Йорк, відбулися річні збори Американської асоціації учителів слов'янських і східноєвропейських мов. На зборах взяли активну участь майже три десятки україн-

На фото: учасники нарад ААТСЕЕЛ відвідали редакцію "Свободи". Зліва направо: проф. Д. Кислиця, гол. представник УНС Йосип Лисогір, проф. Бронислав Білаш і проф. Євген Федоренко.

ських професорів з Канади і США. А серед них: ^{Бронислав} Білаш, Семен Погорілий, Іраїда Тарнавецька, Ніна Третяк, Зоя Корсун, Дмитро Наливайко, Володимир Жила, Лев Перфецький, Богдан Чопик, Ольга Шашкевич (внучка о. Маркіяна Шашкевича), Євген Федоренко, Ярослав Рудницький, Дмитро Кислиця, Юрій Шевельов, Лариса Онишкевич, представник Асоціації українських професорів американських університетів Володимир Трембіцький.

Ярослав Рудницький, професор Манітобського університету (Канада), виголосив доповідь про Григорія С. Сковороду з нагоди 250-річчя його народження, а Богдан Чопик про "Собор" — роман Олеся Гончара.

Збори відбулися в кінці 1972 року.

(За укр. щоденником "Свобода")

ліканського ювілейного комітету для підготовки до відзначення 250-річчя з дня народження Г. Сковороди, інформували широку читацьку громаду про перебіг відзначень на Україні. Робили це все ми — зі щирої любові до України і до її великого сина і нашого вчителя — "першого розуму нашого". Чому ж так мало розуму виявила наша вся велика еміграція?

Режими відмирають, але нарід вічний, як і вічно жива пам'ять про Г. Сковороду серед нас.

Девіз Г. Сковороди: "...Я бачу все нове: нових людей, нове творіння... І нову славу" — є й нашим девізом.

Новоднівський уклін Тобі, наш великий мислителю і вчителю!

Іван ПИШКАЛО

НАША ЗУСТРІЧ З ЧИТАЧАМИ В ГАМІЛЬТОНІ

Це було 28 жовтня 1972 року — в один із днів мого перебування на науковій конференції (званий симпозіумом), отже без окремих на те моїх заходів і видатків. У ті дні безперестанку в Гамільтоні йшли дощі, а холодні осінні тумани клубочились вгору й спускали на землю мокрі коси...

Хто мав і хотів прийти на нашу зустріч, той прийшов — на визначений час. Навіть о. Василь Федак устиг прозести молитву й поблагословити смачну страву праведним християнам, що саме того ж вечора і в ту саму пору мали велике свято, щоб їсти й пити та — між іншим — відзначати 25-ліття чийогось подружнього життя (такі й подібні національні й політемігрантські великі свята тепер відбуваються в нас що-другий Божий день, рік за роком) — і прийти своєчасно до нас. А тому що й наш вечір відбувався в будинку при тій самій (православній) церкві, то й над нами витав той самий високопатріотичний дух, що доносився до нас разом із запахом голубців та сопухом від прерізних сортів сивухи, варенухи та калганки.

За день до нашої зустрічі ми чули: мали прийти зі спеціальною місією на зустріч доблесні гридні від "Місії України" та емісари Миколи II-го, але чомусь не удостоїли нас такої честі — не прийшли. Мабуть, пішли й вони кружляти сивуху на згадане велике свято, якщо не просто підпирали паркани навколо церкви. До нас дійшли чутки, що декого завернули (не пустили на нашу зустріч) ті хлопці-молодці, що паркани підпирали. Це були, здається, ті самі, що й на проби церковного хору не пускають декого з хористів. Велику виконують вони місію — будують...

...Читачів наших зібралося — повна простора клясна кімната, що при церкві. Відкрила вечір пані Ольга Кульчицька — змістовно, культурно і тепло сказала про "Нові дні", їх творців і читачів. Приємне враження справляла невелика, але добре оформлена виставка кращих наших видань — особливо шкільних і для молоді, бо читачі, як видно, вважають "Нові дні", їх редакторів та співпрацівників за найближчих співучасників нашого рідного шкільництва. І мають, очевидно, рацію: бо хто більше за "Нові дні" дбав і дбає про підручники, про плекання нашої рідної мови, про пошану й любов до нашої літератури й творців її!

Утішені моїм повідомленням, що вже давно виїшли "Нові дні" на рівну дорогу, читачі жваво запитували про теперішній фінансовий стан видавництва, про умови праці редакції та адміністрації, про солодку чи гірку долю самого редактора, про співпрацівників — як вони дбають про журнал і читачів, пишуть охоче чи не дуже, що треба зробити, щоб авторів більше заохотити тощо. Отже, питання були дуже ділові, зміст питань свідчив про поважне наставлення читачів до журналу, про їх зацікавлення журналом, про потребу мати такий журнал. У дебатах після запитів промовці говорили не тільки про зміст і характер журналу, а й про такі наші насувні проблеми, як збереження нашої мови й культури (д-р Климашко, пані Д. Бродгед), закликаючи редакцію і співпрацівників її бити

на сполох, бо інакше ледачі та лихі люди присплять нас, і ми можемо стати людьми без язика.

Підносились питання (в запитах і в дебатах) про ідейний та ідеологічний напрямок "Нових днів", про потребу толерантності і тактовності супроти читачів різних віровизнань, висловлювались побажання, щоб "Нові дні" були, як і дотепер, надпартійним і надконфесійним журналом.

Приємне враження від зустрічі з читачами м. Гамільтону (Онтаріо) зобов'язує нас (редакцію) висловити подяку тим ініціативним читачам, які все зробили, щоб уможливити таку гарну зустріч, а зокрема тим із них, що очолили організаційні заходи і саме відбуття зустрічі — пані Галині Українець, пані Ользі Кульчицькій, пані Марії Ів. Білоус та пані Дарії Бродгед.

Шкодуємо, що на зустрічі не було "дуже зайнятих" наших читачів і давніх приятелів (Онушко, Соловей, Гнатів та ін.), бо неже вони можуть бути більше зайнятими за шан. Романа П. Чоловського, який знайшов час на цілий довгий вечір?

З подякою і надією на все краще.

Д. К.

АНДРІЙ ГОЛОВКО ПОМЕР

5 грудня 1972 р. помер у Києві письменник Андрій Головка, проживши рівно 75 років.

А. В. Головка народився 4 грудня 1897 р. в с. Юрки на Полтавщині в сім'ї заможного селянина, який свого часу був позбавлений майна (розкуркулений, але не репресований...

За молодих років Андрій захоплювався революційною романтикою, був виключений за це з Кременчуцького реального училища. Під час громадянської війни служив у червоній армії, потім якийсь час був викладачем школи червоних старшин у Харкові, не мавши сам формальної середньої освіти.

Тепер в офіційній біографії не згадують, що десь у ті часи (перші роки рад. влади) Андрій Головка мав психічний розлад.

Літературну діяльність А. Головка почав з 1919 року. Найвідоміше його оповідання (бо весь час було в шкільних читанках) "Пилипко". ("У нього очі — наче волошки в житі...").

Писав він — з великими перервами... Що справді написав, невідомо. З опублікованих його творів знаємо: "Пилипко", "Червона хустина", "Товариш" (оповідання), "Зелені серцем", "Пасинки степу" (повісті), "Бур'ян", "Мати", "Артем Гармаш" (романи) та небагато інших творів.

Про А. Головка майже ніколи не було чути, ніхто й ніде його не бачив. Нібито працював він у сценарному відділі Київської кінофабрики і з того жив. Його якось оминула лиха година за ежовщини й культу Сталіна, не знав він — нібито — горя-біди й за останніх років свого життя.

Зате похорон його був улаштований з неабиякою помпою і з великим славослов'єм... Поховано його на Байковому кладовищі 7 грудня м.р. Олександр Армішев

Читачі про "Родинний альбом" Докії Гуменної

...РОДИННИЙ АЛЬБОМ дуже гарна й потрібна книжка для української молоді.

(Оксана Масловська, Чикаго, Ілл.)

...Аж сьогодні скінчив читати Вашу "Родинну хроніку"... і дуже, дуже дякую Вам за таку книжку. Я учнем дуже любив історію і любив читати історичні романи та повісті (й дотепер люблю). А з Ваших, то "Велике Цабе" читаю, де відкрию бодай кілька сторінок, — бо то історія, хоч дуже далеко, але археологічна. А "Родинна хроніка" — це для мене краса!

Я родився в дуже дикому, глухому селі, навколо ліси. Скільки всяких давнин, скільки різних пересудів, легенд. Ніхто того не розумів, але всі так робили. Напр. від Вознесіння до Зелених Свят усі хлопці й дівчата носили за поясом галузку полину, щоб "нявка" не вхопила. Або таке "хліборобсько-скотарське" замовлювання хвороб. Колись мені хлопцеві з приводу хвороби зуба — шептуха, спроваджена мамою, промовляла: "Вітер з півночі, вітер з полудня, вітер з лісу, вітер з поля... щоб Петро був здоровий, ріс, як ягня, спав, як свиня..." Я радів із слів, ріс як ягня, але було мені прикро (я вже мав з 10 років), щоб я "спав, як свиня"...

А всяке кадження — худоби, дітей, звірят. Або тато завше кітці відрубував кінець хвоста, бо то гадючий кінець. Кітка нявкала й тікала, а ми діти плакали з жалю. Як переболіло, кітка приходила до хати, і так було завше.

Подібні спомини весь час викликає читання Вашої книжки.

У наших сторонах на полю можна було йти "залагодитися" у кожную ниву, але гріх у пшеницю, бо кожне зеренце має лице Божої Матері. Дійсно — кожне зерно пшениці має на однім кінці овал з двома крапочками — як би очі, очевидно цей образ християнство зв'язало з Божою Матір'ю.

Або як шилося на собі — напр. гудзик. — треба було взяти в зуби кавалок тріски, щоб не пришити розуму... Коливо-риж у великий піст — повна церква, це за вмерлих, і кожний мусів ложку з'їсти. Бідні люди з голоду у той час каїдалися.

Жінка в тяжі не сміла дивитися на вишні (ягоди), бо в дитини буде родимка, що в дівчат бувало часом дуже атракційне, бо не завше родимка була на лиці, а десь схована в цікавих місцях. Скільки того було. А кам'яна баба на полі (була одна) — ми хлопці-пастухи дуже боялися її й обминали чомусь здалека...

Ще раз дякую Вам за такий твір...

(Петро М., Філадельфія)

Книжка цікава своїм припускарсько-напівфантастичним змістом, базованим на поважному джерельному матеріалі.

"НОВІ ДНІ", січень 1973

Кожний читач, а в тому числі і я грішний, мусить признати рацію в багатьох Ваших припущеннях і поглядах на причинність тотемістичного вірування первісної людини взагалі, а української зокрема для формування власної самобутності.

Есей заслуговує на увагу, як "пробний твір" ініціативного автора.

(Дмитро Николенко, Роксбурі, Ма.)

Вельмишановна Пані! Більш мені книжок не присилайте! Дякую.

(Д-р М. М., Мінеаполіс, Мінн.)

...Дуже цікава тема. Ми не часто задумуємося над тим, як оточення впливає на розвиток і хід думок людини і як людина намагається вплинути на оточення.

(Гліб Науменко, Фріголд, Н.-Дж.)

Not ordered. Not wanted. Refused.

(Д-р Є. Мартинюк, Акрон, Огайо)

...Цікаві теми порушуєте, і є про що думати прочитавши. Але як це з тією душею у нас, предків-звіря? Звірі мають чи не мають душу? Про душі, що прилітають пташкою, можна би багато навести прикладів. А про інтуїцію — без числа.

...Наша няня на переляк виливала в воду яйце, а на уроки скидали вуглики на воду, давали на відлів пити воду і виливали в глухий кут. А були ще знахури, що лікували "від очей", від вітру, і прокльону та знали чари-любисток.

В присутності немовляток не вільно було сказати "чорт", бо дитина буде мати прищі. Вагітній жінці нічого не вільно відмовити, бо будуть в хаті миші. Хресна мама як тримає немовля до хреста на лівій руці, то дитина буде "майкут", "лівак".

Уроки злизували і плювали на два боки. А чарзілля від очей, від вітру, пристріту практикувалось таки у нас удома. Хоч мама була читана, із освітою жінка. Батько ціле життя читав і писав праці, але на рожу палили йому клоччя.

...Але я таки не знаю, коли людина дістала душу. Вона, та душа, з інтуїцією, допомогла вийти їй понад звіра. Хоч Золя в своїм творі чудово списав "чоловіка-звіра", де пімста на дні і давня кривда більше болить, як сьогоднішня. А як ставитися до ревностів чи заздрости? Страшна стійна недуга...

Ваша праця написана дуже приступно. Крім того, я читала дуже багато книжок: про єгипетські вірування, африканські, мексиканські, сло-

в'янські... Окрема праця є про чари-духів, що було колись і покутує до сьогодні в наших образах таки в церкві. Окремо про Іспанію, Англію, Скандинавію... Спомини науковців про розшуки пірамід... Знахідка візантійських фресок в Африці. Окремо є в мене книжка про історію клинового письма і ключ до нього. У Вас все зібрано і цікаво навітлено, хоч для мене книжка закоротка...

(Наталя Павлишин, Перт Амбой, Н.-Дж.)

...РОДИННИЙ АЛЬБОМ — плід небуденної фантазії. Ілюстрації чудесні — не обминули навіть Зелену Буковину, відки мої родичі походили. Батько згадував село Баламутівку. Рогата голова бика — герб Буковини.

Ваш твір поставив мені загадку: в батьковій селі Онуті, яке лежить в долині при стрімкім березі Дністра, є гора або високий горб, що називається Турецька гора. Традиція каже, що назва походить з турецького панування на Буковині.

Хоч я на Буковині не був, я постарався дістати знімки з села. Турецька гора височіє вздовж попри річку Чорний Потік, що впадає в Дністер. Форма голови має тулуб бика, якого голова стирчить над Дністром. На протилежній стороні Дністра — низина, поле. Питання: чи назва Турецька гора не походить часом від Тура, який колись царював на Буковині? Бик-Тур.

Село Онут дуже старе. Згадується в літописах 12-го століття. Археологи, що робили розкопи, дослідили, що місце замешкале яких 2000 літ до Христа.

Прийдеться мені дещо більше довідатися про Турецьку гору.

З щирим буковинським привітом, Ваш тут роджений, на Україні не бувший

Іван Панчук, Бетл Крік, Міч.

П. С. Чи з Ваших колег по фаху, письменників, зауважив хто цікаву схожість засадничої думки "Золотого плуга" й "Родинного альбому" із статтею Олександра Знойма в київському місячнику "Дніпро" за червень 1971 р., що я читав у передруку в "Свободі" з минулого місяця?

Хоч стаття подає нібито гіпотезу про походження назви "Русь" і Дніпро, він міг би притягнути свою гіпотезу і до назви "Україна", як Ви зробили це в "Родиннім альбомі".

Про золотий плуг він пише: "За легендою з неба ніби впав золотий плуг, якому мусів поклонитися народ. Богиня Земля стала втіленням поля етс.

Д. Г.

Хоч вір, а хоч не вір,
В "Альбом родинний",
Або хоч уяви, — який упир
Ще сниться Гуменній —
Не клопочись! Ще буде не одна
В предвічному проломі

З'являтися родинна новина
И мабуть тому "Альбомові"
Кінця таки нема...

А що, я не казав, що книжка вийде неабияка? Щоправда, трохи перенасичена рисунками ("перецабекана"), але несамовито цікаво. Так і свербить язик посперечатися з Вами за деякі "неконсеквентності" та інші "невглиблені в деталі" речі, але Ви, летунка, бачите згори більше, ніж ми унизу (Ваші ж слова!), тому маєте право фантазувати, чи, коли хочете, гіпотезувати.

Повторюю: книжка прецікава, хоч би там що! Ну, тепер тримайтеся і чекайте на критику, але будьте мужні й не гарячіться зразу, як ото було в Вашій баталії з Василем Кириловичем.

Вітаю з великим успіхом і цю Ваші працьовиті руки, Ваш

(Ол. Повстенко, Вашингтон, Д. С.)

Велике спасибі за прислану книжку "Родинний альбом". Колись давно писав я Петрові Кузьмичу й запитував (чи навіть радив), щоб видрукував окремою книжкою все те, що під аналогічною назвою в "Нових днях" друкувалося. Він відповів, що не має можливості. Тепер, отримавши Вашу книжку, я був приємно вражений, що моє колишнє бажання здійснилося. Я вважаю, що ця праця надзвичайно важлива, цікава і корисна для загального розвитку читача. Мене особливо зацікавили "тваринні мотиви" в давніх зображеннях!

(Д-р Іван Розгін, Центарлія, Ілл.)

...На мою скромну думку це є шедевр — без перебільшення.

(Василь Ростун, Чікаго, Ілл.)

УВАГА!

УВАГА!

Усім зацікавленим нашим красним письменством пропонуємо купити книжку

Володимира Винниченка

"СЛОВО ЗА ТОБОЮ, СТАЛІНЕ!"

(Політичні концепції в образах)

РОМАН.

Редакція і вступна стаття Григорія Костюка. Мистецьке оформлення Якова Гніздовського. Видання Комісії для вивчення й охорони спадщини В. Винниченка Української Вільної Академії Наук у США.

Книжка у гарній твердій оправі і на доброму папері, 374 сторінки. Ціна 6 дол.

Замовляйте в Академії або у в-ві "Нові дні":

Ukrainian Academy

206 West — 100 Street
New York, N.Y. 10023, USA

ІВАН ФЕДОРОВИЧ РОЗГІН

Із спогадів про вченого

10 липня 1972 р. помер видатний український учений і громадський діяч — професор, доктор ветеринарної медицини Іван Федорович Розгін. Він був дійсним членом керівних на еміграції наукових установ — УВАН і НТШ, одним із засновників і почесним головою Об'єднання українських ветеринарних лікарів, головним редактором "Інформативного Листка" цього Об'єднання, професором вищих ветеринарних і агрономічних шкіл на Україні і на еміграції. Наукова і громадська діяльність Небіжчика проходила в багатьох напрямках. Щоб краще вшанувати пам'ять про Нього, ми повинні висвітлити його діяльність бо-дай кількома спеціальними нарисами.

Я почуваю себе зобов'язаним висвітлити діяльність Небіжчика як дійсного члена Української Вільної Академії Наук у США. Ще до еміграції, перебуваючи на Україні, І. Ф. Розгін був пов'язаний із Всеукраїнською Академією Наук у Києві.

Він був членом комісії для вивчення проблем патології при медичній групі Академії Наук і працював в Інституті експериментальної біології і патології. В 1936 році він виголосив доповідь на академічній конференції з мінливості мікроорганізмів. Опинившись на еміграції, І. Ф. відразу приєднався до невеликої тоді групи науковців — ентузіастів, які дбали про відновлення наукової діяльності. В серпні місяці 1946 р. (8. VIII.) він виголосив в Авгсбурзі інформативну доповідь про організацію УВАН і про завдання групи біології. Разом з проф. М. О. Ветуховим 9 липня 1946 р. він організував у Мюнхені біологічну групу УВАН. Головою групи був обраний М. О. Ветухів, а заступником голови І. Ф. Розгін. Як відомо, УВАН на початку складалася з окремих груп. Переїхавши до США, проф. Розгін оселився в Детройті й увійшов до складу Детройтської групи УВАН, а з 1952 по 1959 рік був головою цієї групи. Під час його головування Детройтська група стала поважним осередком наукової парції. Він не тільки організував місцеві наукові сили, а й запрошував виголошувати доповіді таких видатних українських учених, Борис Ю. Андрієвський, М. О. Ветухів, Л. Винар, Ол. Грановський, І. Громик, В. Доманицький, В. Кубійович, Б. Мартос, О. Прицак.

У 1959 році проф. І. Розгін переїхав до Центральної, Іллінойс, передавши керівництво групою проф. М. Овчинникові, який гідно продовжував розпочату роботу.

Керуючи Детройтською групою, І. Ф. брав активну участь у наукових засіданнях УВАН в Нью-Йорку. На особливу увагу заслуговують такі його доповіді: "Стимуляція імунологічних функцій організму" (7 червня 1952 р.) і "Шкіряні захворювання великої рогатої худоби на Україні" (27 листопада 1954 р.).

Наукові дослідження І. Ф. Розгона були спрямовані на вирішення таких проблем: мінливість

мікроорганізмів, вплив біологічних факторів на мінливість мікроорганізмів, вплив рентгенівського проміння на мікроорганізми, варіабільність вакцин і віруса сибірської язви, вплив активних факторів на вірус і вакцини антракса, проблеми імунології, стимуляція імунологічних функцій організму, проблеми онкології, стан онкології на Україні і в США (цю тему опрацював він разом із сином — д-ром Василем Розгоном), шкіряні хвороби великої рогатої худоби на Україні, біологія *Demodex folliculorum* — паразита шкіри людей і тварин.

І. Ф. Розгін виголосив багато доповідей в УВАН на такі теми, як стан науки в СРСР, стан вищої освіти в СРСР, організація українських біологів в системі Академії наук, а чимало доповідей присвятив ювілейним датам — до десятиліття УВАН у США, сорок років творчої праці українських учених, до тридцятиріччя Українського Технічно-Господарського Інституту. Особливу увагу І. Ф. приділяв науковій праці українських біологів, медиків і ветеринарних лікарів. На численних засіданнях Детройтської групи він виступав з доповідями на пошану вчених із тих ділянок. Варто згадати про доповіді про наукову діяльність акад. Ол. Богомольця (14 листопада 1953), В. Радзимовської (10 липня 1954), Г. Махова (13 квітня 1956), Б. Іваницького (13 квітня 1956 і 4 квітня 1958), П. Тутківського (30 березня 1957), О. Архімовича (20 червня 1957), Ол. Грановського (7 грудня 1957). Перу І. Ф. належить багато нарисів про діяльність українських учених, що їх надруковано в журналах: Лікарський Вісник, Нові Дні, Самостійна Україна, Інформативний Листок Об'єднання українських ветеринарних лікарів, Овид та ін., всього 34 нариси. Особливо треба відзначити монографічні нариси в серії УВАН: "Українські вчені — Валентина Радзимовська, Володимир Л. Симиренко".

Другою улюбленою ділянкою Івана Федоровича було збирання матеріалів і друкування нарисів на теми з української природи, державних заповідників, ботанічних і зоологічних садів на Україні, природи окремих районів, наприклад, Поділля. Над цією темою він працював приблизно 20 років, зібрав великий матеріал, частину якого надрукував у різних числах "Нових Днів" за роки 1951-1959. Для вшанування пам'яті І. Ф. було б дуже добре зробити під його ім'ям синтезу цих матеріалів у вигляді солідного зведення.

У 1957 році відзначався шістдесятлітній ювілей І. Ф. Розгона. Ця дата була відзначена статтями д-ра Т. Ткачука, д-ра П. Гімелрейха, О. Борисенко і доповіддю проф. Н. Т. Осачої-Янати на засіданні природничого відділу УВАН (15). Смерті д-ра Розгона була присвячена стаття в "Свободі", підписана ініціалами Р. Б. (16). Треба сподіватися, що всі сторони багатогранної діяльності Небіжчика будуть висвітлені в пресі.

Олександр АРХІМОВИЧ

БАНДЕРОЛЯ ЛИСТІВ

Пам'яті Василя Гайдарівського

Один десяток років ми дружили з ним і за весь час тільки раз бачились. Здружили нас стежки "заячих пастухів". Щось тепле й близьке війнуло на мене з-між рядків "Заячого пастуха". Я став думати, що я вже раз десь на цьому світі жив: підслухав шпака, вивчав його мову і збирався з Васильком відлетіти в теплі краї, де люди, низькі ростом, заховали в пазухи наше сонце. Де Донбас, а де Городенка, а в нас була одна думка: полетіти в теплі краї, вкрати в малих людей сонце й принести його в торбі у наш холодний край. Покласти нам сонце на столі, покряяти його на кусочки дрібні й обділити спраглих сонця людей по-рівному.

Заманили нас теплі краї, пішли ми стежками, заячими пастухами, у південь-сонця, з надіями повернутись Тарасами... Принадні стежки, що ними ходять заячі пастухи, вони повні пригод і невигод, багато обіцяють, ведуть і зводять.

Вийшли ми по це сонце й пішли в різні напрямки, знали себе з далекої віддалі і зустрілись вперше на з'їзді "Слова" 1970 р. в Нью-Йорку.

Пролупилось з-між дахів сонце і, наполохане, (побоялось, що вкрадемо його), погналось за жовтий парк, розклало в кущах червону ватру. А ми з Василем, його дружиною і колегою Іваном Смолієм подались вулицями, зайшли у якусь задушну кафеюку. Ані розсістись тут, ані розговоритись — тісно і гамірно. Малі люди подзвонювали в кишенях сонцем, насміхаючись із заячих пастухів. Розглянулись ми, чи є щось тут такого, що можна б нам звідси винести? Чому ні? Звідси можна цілі томи витаскувати. Біда тільки, що люди мають добрий нюх, заячих пастухів вони здалека пізнають і не забувають робитися іншими. Ми випили чорну каву, обмінялись центами, посміялись і вийшли, а сонце навприсядки, в підзерцях за нами. Василь — шахтар, ми, Івани, селюки, як ідемо хідником, то він дзвонить. Дзвонить і передзвонює мідяками. Роз'їхались і листувались.

На мої повіки сіла опівніч. Напотемки, східцями зійшов у підвал. Тут горять свічки. Книжки повернулися до мене своїми хребтами, заціпивши уста, замовкли. Чорна мовчанка окуталась в білі політурки, заслоняючись золотими буквами.

— Чи автори цих книжок ще живуть?! — викрикнув в ніч. Вихопились слова і чорною хвилею вдарились об жовту футрину. На катафалку лежить людина із стуленими повіками, очима ночі. Учора він ще жив, я читав його листи, літери шептали його устами. Що скаже "Заячий пастух"? Як сьогодні він заговорить до мене? Чи тою самою мовою, що вчора? Я розмовляю вголос, з протестом проти самотності, яка бере мене за горло. Розмовляю сам із собою. Вигукую:

"Гей, хто тут ще живий?!" Голос мій вертається знадвору і луною б'ється об суфіт, і мені стає якось відрадніше, я, мабуть, не сам тут. Іду між дзеркал. Мене обстали дзеркала, в дзеркалах метушня: я вже не сам, ми втрюх тут, мені якось робиться відрадніше. Я стягаю з полиці в політурках "Заячого пастуха". Відкриваю книжку, щоб упевнитись, що вона жива — не вмерла разом із своїм автором. Діткнувся устами чорних літер і вони, як і вчора, обізвались до мене. А між рядками заметушилось щось свіже, живе. Це після того, як він уже стулив очі. Це щось недо-співане ним. Це вже його голос із ями. Він не перестане наражувати свої рядки — грядки.

Сльозять свічки, застигають білі сонплі. Добуваю бандерольку його листів. Чи не згадав він щось у них про свою яму? Шелестять листи, відкриваючи йому застигли уста:

"Дорогий Друже Іване! Клопіт завдав Вам "Індіанськими балядами". Я покладав надію, що колись Петро К.-Криниця сам даватиме раду із своїми книжками, але виходить, не так скоро, тож треба книжку всілякими способами пускати межі люди, то може ще й другу надрукує. Поезія ж бо тільки в'яже Петра з білим світом..."

"...Телефонувала до мене Г. Журба — біда, скаржитесь на здоров'я. Їй уже 82, коли б хоч закінчити їй другу книжку "Тодора Сокура"...
"...Жалкую за втратою Петра Кузьмовича і дуже шкодую журналу "Нові дні". Навряд чи зможе хтось продовжувати Волинякову справу. І все ж думаю: а може... Адже чудеса трапляються..." "Я клопочусь тепер спадщинами письменників..."
"...Вельми радий, що Ви змогли переглянути "Краківські Вісті" і (в випусках) за 1944 рік знайшли там аж чотири мої оповідання! Про одне з них, а саме про "Чортове колесо" я зовсім забув, навіть не знаю його змісту. Тепер буду мати нову збірку оповідань і працюю над повістю. Друкуватиму у "Гомоні України". Ну, а як із Вашою повістю "Покоління зійдуться"? Коли вже Вам ці Ваші покоління зійдуться? Як не будемо писати, ніколи вони нам не зійдуться. Пишіть! Пишіть! Пишіть! Я всіх закликаю, а сам пишу, як мертвий деще... До милої зустрічі з Вами на з'їзді "Слова"!".

Ні, ані натяку на яму. Тож яма — наперекір його плянам і бажанням. Розмовляє він зі мною, як і вчора, надихаючи свої рядки свіжою силою землі.

Василю, в сонці-півдня закопують Тебе в землю! Хто ж понесе це сонце в холодний наш край? Хто пастиме зайців? Вигукую в ніч і голос мій губиться в просторах, накреслених сонцем і невеликого розміру ямою.

НАУКОВІ НОВИНИ

I

ПРОВІДНИКИ І НАДПРОВІДНИКИ

Відомо, що всі провідники електрики мають певний опір, а тому, коли через провідник проходить електричний струм, той провідник нагрівається. При передачі електроенергії на далекі віддали це є видима втрата енергії.

Кілька десятків років тому в науці стало відоме явище надпровідності, яке полягає в тому, що коли провідники охолоджувати, то при температурі, близькій до Абсолютного Нуля (-273°C), спір їх зовсім зникає (відомо, що взагалі при охолодженні опір провідників зменшується). Провідники при таких температурах назвали надпровідниками, а саме явище надпровідністю. Наука щодо надпровідності швидко розвивається в напрямі практичного застосування в індустрії, наприклад, у подаванні електричної енергії до великих міст від електростанцій, розташованих далеко від міст, щоб тим зменшити заневищення повітря.

Сорок років тому науковці УФТІ в Харкові одержали рідкий гелій і відтоді досліди українських учених над надпровідністю не припинялись (рідкий гелій потрібний для охолодження речовин до дуже низьких температур). Надпровідні провідники харків'яни використали для обмотки так званого соленоїда (обмотка, якою проходить електричний струм). Струм у надпровідному соленоїді тече практично необмежений час безперешкодно. Коли в такий соленоїд вставити залізний стержень, соленоїд буде електромагнетом, який продукує потужні магнетні поля. Вчені вважають, що цей соленоїд має велике майбутнє. Маленькі надпровідні соленоїди зможуть захистити космічні кораблі від радіацій, бо потужне магнетне поле таких соленоїдів відбиватиме потоки заряджених часточок, що бомбардують корабель у космічному просторі. Крім того, надпровідні електромагнети можуть служити компактним джерелом енергії для космічних кораблів.

Українські вчені вважають, що поява надпровідних соленоїдів може бути початком нової доби у галузі передачі електроенергії на великі віддали.

"Наука і суспільство" № 5

2

ВІРУС ПРОТИ ШКІДНИКІВ РОСЛИН

Працівники Українського науково-дослідного інституту захисту рослин розробили новий біологічний метод для охорони садів від шкідника — американського білого метелика.

Науковці дослідили, що метелик час від часу хворіє і часто гине від хвороб, спричинених вірусом. Вивчивши шкідливий для метелика вірус, учені поселили ці віруси у воді, а потім водним

розчином оббризкали дослідну ділянку саду. Вірус, опинившись у природних умовах, поширювався вже сам, атакуючи метеликів.

На Закарпатті створено спеціальний опірний пункт інституту, звідки одержані перші дані щодо ефективності нового методу. Віруси знищили 90% гусені, а у метеликів, які вижили, різко послабилась життєдіяльність і знизилась їхня плодючість.

"Наука і суспільство" № 2

3

ЗАСОБИ ПРОТИ КОРОЗІЇ МЕТАЛІВ

В Інституті загальної та неорганічної хемії Академії Наук УРСР розроблено багато наукових тем, що стосуються боротьби з корозією металів.

Є кілька видів корозії. Основні види — це хемічна корозія і електрохемічна. При хемічній корозії кисень вступає в реакцію з металом (прикладом може бути ржавіння заліза). При електрохемічній корозії основний метал утворює з сторонніми металами, які знаходяться в його домішках, мікроскопічні батареї, в яких електролітом, тобто провідником струму служить атмосфера, в якій знаходиться метал і яка має в собі водяні пари. Ці батарейки продукують електричну енергію коштом металів, тобто більш активний метал починає розчинятись. Якщо основний метал є залізо і він має в собі домішки менш активного металу, тоді залізо розчиняється, тобто починає зникати від корозії. Якщо ж домішка є активніша за залізо, то розчиняється він, а не залізо. Якщо, наприклад, прикріпити до заліза шматочок цинку, тоді й цинк почне розчинятись, рятуючи залізо. На цьому принципі українські науковці розробили один з протикорозійних заходів. Залізо цинкують давно, але вчені довели, що необов'язково покривати всю поверхню цинком. Уже розроблена нова електрохемічна технологія полірування металів. Поліруванням зменшується поверхня, яка контактується з повітрям, а тому й зменшується доступ атмосфери з водяними парами, тобто електроліту, потрібного для формування батарейок.

Над цими і багатьма іншими методами працюють науковці-хеміки для зменшення корозії металів.

"Наука і суспільство" № 2

4

НОВЕ ПРО ЗБУДНИКІВ ТУБЕРКУЛЬОЗИ

В Українському Головному Науковому Інституті Сільськогосподарської мікробіології прийшли до висновку, що трьох збудників туберкульозу — людської, тваринної чи птишиної — не існує, а є один, небезпечний і для людини і для

ТЕМПЕРАТУРА ЗЕМЛІ

тварини. Надзвичайна його здатність пристосуватись до різних умов вводила в оману багатьох дослідників. Українські вчені вивчали так звані атипові кислотостійкі мікробактерії. Ці мікроорганізми зовсім не схожі на збудників туберкульозу, вони вільно живуть в ґрунтах та в інших місцях, але їх часто знаходили в легенях та інших тканинах хворих тварин. Виявилось, що ці атипові мікробактерії є ті самі збудники туберкульозу, вони тільки видозмінились у нових умовах. У сприятливих середовищах вони поступово стають звичайними збудниками.

"Наука і суспільство" № 1

5

НОВІ ГЕОЛОГІЧНІ ВІДКРИТТЯ НА УКРАЇНІ

На Україні, у Дніпровсько-Донецькій западині та на північно-західній околиці Донбасу, виявлено багаті соляні породи завтовшки понад один кілометр.

Досліджуючи структури, утворені цими породами, геологи відкрили величезні родовища нафти, газу, кам'яної та калійної соли. Вчені інституту геології і геохімії горючих копалин Академії Наук УРСР пробують розв'язати проблему генези соляних порід. Дехто з них думає, що солі на землі утворилися в наслідок вулканічної діяльності, а інші вважають, що соляні товщі утворилися шляхом кристалізації і випадання в осад солей, які знаходяться в водах океанів.

Останнім часом переважає думка, що вулканічна гіпотеза походження солей більш імовірна.

"Наука і суспільство" № 1

6

ЖЕНЬШЕНЬ НА УКРАЇНІ

Женьшень — це квіткова рослина, яка належить до стародавньої родини квіткових рослин (аралієвих). Вона є цінною лікарською рослиною, яку лікарі рекомендують при виснаженні нервової системи, послабленні фізичної діяльності через неврастенію, розумовому і фізичному стомленні, а також в період видужування від виснажливих хворіб.

Народи південно-східної Азії за стародавніх часів ставились до женьшені як до божества, а поети складали про неї вірші та оди. Дотепер ця рослина збереглась у Примор'ї, Китаї, Японії, Кореї та південному Приамур'ї. Дикий корінь женьшені на світовому ринку має великий попит та дуже дорого ціниться. Через те що природні запаси його обмежені, його культивують на плантаціях та в садах.

На Україні його вирощує зональна дослідна Станція Всесоюзного Інституту Лікарських Рослин у Лубенському районі Полтавської області. Ботанічний Сад Академії Наук УРСР, а також численні любителі та садівники.

"Наука і суспільство" № 1

8

"ЗАЙВИ" ОРГАНИ В ТВАРИН

Український учений доктор біологічних наук Сава Манзій виявив, що у тварин є зайві органи: м'язи, нервові волокна та інше. Зайцеві, наприклад, потрібні 32 м'язи — по 8 на кожну лапу, а їх — 160. Доктор Манзій гадає, що запас м'язів потрібний на випадок непередбачених катастроф, як повені, землетруси, коливання клімату тощо. Тоді організм тварини починає вживати ці запасні органи. Зайцеві, щоб вижити, треба буде плавати, лазити по деревах, стрибати. Нестача органів, які б працювали хоч би раз на мільйон років, призводить до загибелі цілих видів тварин. Так загинули гігантські ящірки і мамонти.

"Наука і суспільство" № 1

9

УЛЬТРАЗВУКИ — ПРОТИ МОРСЬКИХ ЛИЧИНОК

Днища суден, які стоять у порту, вкриваються верствою мешканців моря. Товщина верстви за рік може дійти до 20 см, а вага біомаси на 1 м² перевищує 20—40 кг².

Таке нашарування знижує швидкість суден.

Над проблемою обростання суден працює відділ обростання в Інституті біології південних морів Академії Наук УРСР.

Серед інших методів боротьби з обростанням українські науковці вивчають біологічну дію ультразвуку на життєдіяльність личинок. Учені вже встановили систему захисту суден з допомогою ультразвукових коливань. Періодично до корпусу судна підключають генератор ультразвуку і личинки, що осіли на ньому, гинуть. Обростання від цього сповільнюється, але не цілком припиняється. Над проблемою продовжують працювати.

"Наука і суспільство" № 6

П. Редакторів журналу "Нові Дні"

Дехто з дописувачів скаржиться, що *Нові Дні* не друкують їх дописів. Також їм не сподобалось, коли я відповів, що, мабуть, *Нові Дні* мають щось цікавішого до друку.

Біда з ними, що ставлять своє *понад усе*. Інше теж для них може бути теж добрим, але моє... моє шедевр! Моє — це, ви знаєте...? Та що говорити...

Жарти жартами, а всіх Вас вітаю з наступаючими Празниками Різдва Христового та Новим Роком. І щастя, Боже, в новому році хоча б на 1000 нових передплатників. Хай би Господь покарав Вас такою карою.

З пошаною та привітом і побажанням всього доброго усім трударям *Нових Днів* — як великим, так і малим, як товстеньким так і худеньким, старіючим і молодим, що трудяться в *Нових Днях* і довкола —

Прийміть привіт від Сокола.

Я. Сокіл

**

Шановний Дмитре Варламовичу!

Всі ми, читачі "Н. Д.", нетерпляче чекаємо кожної нової появи журналу, бо завжди в ньому є щось цікаве й цінне, як от, приміром, стаття Д. Чуба про Г. С. Сковороду. ("Н. Д." № 274, листопад 1972 р.).

Та якщо маємо право радуватись, то думаю, що маємо право й на інші емоції, коли в ньому нас щось обурює. Не розумію, на якого біса (вибачте) друкуємо в журналі такі речі, як оте (як його й назвати?) "*Босі в голові*" Марка Царинника, мов близнюка Гуцула Самоука в "*Вільному Слові*". Невже воно когось цікавить?

А ось таку чудову поезію Надії Приходько — "*Дивуюсь ранкові*" (стор. 8) просто знівечили. Рядок сьомий згорі надруковано:

З озер холодних згонить рясну, а інтуїція підказує, що має бути: З озер холодних згонить ряску.

А рядок третій знизу надруковано:

Між віти берсти вплели, а мало б бути: Між віти берести вплели.

Не знаю, як назвати таке нівечення поезії, але коли б хтось знівечив так якусь картину чи скульптуру, його назвали б вандалом.

З пошаною до Вас Т. Хохітва

14. XII. 1972

Форт Лодердейл, Флоріда.

П. С. Прошу помістити це в журналі, що скажуть про це інші.

**

Чом би ні, дорогий друже Теодоре! Нехай буде, як Ви хочете: іншим даймо висловитись про "босих у голові". Щождо мене, то я не належу до

тих "когось", що їх така поезія цікавить, хоч становище зобов'язує й мене рахуватись і з тими, кого вона цікавить.

Про нещасливу *ряску* й *берести*: якби Ви не полінувались, то й більше б ряски назбирали в нашій Раставиці — хоч і не між двома рядками розложистих верб, а під одним берестом. Приєдную Ваш *свіжий* голос до *свого* (я вже охрип кричати) і нехай чують, хто має вуха і до кого це безпосередніше стосується в Торонто й околицях. Я шлю до друкарні тексти опрацьовані і з мовного боку. Шукав покійний П. К. Волиняк постійного і уважного коректора (20 років!), шукаю й я його вже цілих три роки. Вас особисто теж шукав, але глянув — дивлюсь — спізнився: в Лодердейлі мій люб'язний Теодор... А інші — до Вашого відома — в кущі поховались... І за гроші не хочеться нікому світлі оченька втомлювати. Чи весела моя баєчка?

Д. К.

**

Високоповажаний Пане Редакторе!

Пробачте, що давно не писав до Вас. Як мені сумно, що вже кінчається 1972 рік і так мало надруковано про славу — колись патріархальну — Полтаву...

Все ж таки, я думаю, що десь-колись знайдеться якийсь енергійний полтавець, що видасть спогади про оте колись тихе, мирне губернське місто, що лежить над чарівним Ворсклом... У моїй пам'яті назавжди залишилась велична панорама старого, романтичного Хрестовоздвиженського чоловічого монастиря, що його збудував гетьман Самойлович у 1663 році...

Як то, бувало, малим хлопцем поволі піднімусь на тую високу монастирську гору, стану коло стіни того монастиря і довго дивлюсь на долину річки Ворскла і на далекі густі ліси Слобожанщини...

Все те залишилось в "імлі позолоченій", як чарівна казка.

Яким було величним Різдво в нашому малому будинку над старим тихим Ворсклом.

А вночі чути було далекий-далекий гудок локомотива від монастирської гори. Один довгий гудок, один короткий, і знову так само, а це значило: увага, це кондукторам наказ — гальмувати вагони. Потім уночі довге чмихання старого локомотива, бо тяжко виїхати з долини річки Ворскла до станції Полтава-Київська...

Все змінилось... Тепер там швидко йдуть сильні, міцні тепловози...

Сплять мої батьки на далекому, великому кладовищі, що коло залізниці "Полтава-Харків"...

Але молоді машиністи не забувають і постійно дають сигнал коло кладовища — на знак солідарності із старими машиністами. Пролітають потяги на Харків, Київ, Лозову, Кременчук.

Улітку молоді гарні дівчата, як і раніше, сидючи над Ворсклом, сумно заспівають: "Тече річка невеличка понад слободою."

Взяла дівка нові відра — пішла за водою". Це стара-стара слобожанська пісня. Ще пригадую той гарний, мелодійний старий, великий годинник, що був на монастирській дзвінниці з 1720 року. У липні тихими вечорами далеко було чути срібlistі ніжні передзвони малих дзвонів, що були коло того годинника. Потім після того гарного передзвону — великий дзвін чітко відбивав один, два, три, чотири.

Пригадую також, як кожного вечора в монастирі починав журно гудіти старий вечірній дзвін, скликаючи вірних на вечерню.

А десь у 1928 році зняли робітники ті старі дзвони і з того часу глибокий смуток прийшов до Полтави.

Дякую Вам, пане Редакторе, за гарний і цікавий журнал, який я завжди уважно читаю. Бажаю Вам і Вашому журналові добрих успіхів у 1973 році та щоб вміщувалось у ньому багато нових, гарних і цікавих оповідань!

Бажаю Вам, щоб було багато нових передплатників.

Бажаю Вам кріпкого здоров'я і щастя на 1973 рік!!!

Із щирою пошаною

М. Коломацький

Серед своїх старих паперів я розшукав відозву й анкету, написані 20. 1. 1970. — і зараз перепишу й одсилаю Вам:

ВІДОЗВА

до всіх старих і молодих полтавців, розсіяних по всьому світу.

З огляду на те, що в 1974 році буде урочисто відзначено в Європі 800-річчя з часу заснування славної Полтави (1174-1974), то я разом з редакцією прохаю всіх без винятку полтавців слати свої спогади про полтавське життя-буття (1900-1943) роки.

Бажаю на такі теми:

М. К.

Тут ми свідомо спиняємось, не подаючи до кінця тексту відозви — з міркувань ділових та з обачности, а не через незгоду з автором її.

Спершу хочемо почути від читачів — розуміється, від полтавців насамперед: 1) що вони думають, 2) чи готові писати спогади й свідчення про Полтаву, 3) чи обіцяють (декларують) зібрати потрібну суму грошей, щоб спогади можна було видати друком — до початку 1974 року.

Ми ж наперед пропонуємо від себе не тільки повну моральну підтримку, а й практичне здійснення проекту: зібрати й видати ювілейну книгу спогадів про славу Полтаву. *Ред.*

НАИБІЛЬШЕ НОВИХ ПЕРЕДПЛАТНИКІВ ПРИЄДНАЛИ В 1972 РОЦІ

Приятелі "Нових днів" відзначилися ділом протягом минулого року, приєднавши найбільшу кількість нових передплатників:

У Детройті (США) — дві пані:

Витвицька Одарка і Жура Люба	22
У Філядельфії (США): Ваць Іван А.	18
У Торонто (Канада): Павлюк Віра	12
У Торонто (Канада): Пишкало Іван	6
У Чикаго (США): Завертайло Данило	5
У Бельгії: Левко Іван	7
У Франції: Плевако П.	3
У Австралії: Нитченко Д.	3
У Філядельфії (США): Євсєвський С.	4
У Гвельф (Канада): Горгота Ада	4

Висловлюючи цим добрим приятелькам і приятелям найщирішу подяку за шляхетну працю, закликаємо всіх приятелів "Нових днів" наслідувати їх приклад.

Редакція і адміністрація "Н. Д."

ДО в-ва "Нові Дні"

Поверх передплати за два роки наперед посилаю \$20.00 як пожертву на розбудову "Нових днів" — у пам'ять моєї дружини Ганни Романівни, яка відійшла у вічність д.р. і яка постійно читала "Нові дні" та з нетерпінням ждала кожного нового числа журналу.

З пошаною

Проф. Василь Гвоздецький

12 листопада 1972.

До редакції журналу "Нові дні"

Ваші кращі з кращих читачі і прихильники — Федір, Надія та Марія Бойки — переїхали з Торонто до Оквілу й поселились в новозбудованій хаті. Так ось ми, їхні друзі, справляли ім 5-го листопада новосілля, а було нас там душ, мабуть, із сорок. З цієї нагоди обдарували гостей господарів так: Федорові Бойкові — годинник стінний, щоб будив його на роботу, Надії Бойко — дружині його — різні кристали, щоб вона й надалі частувала нас так щедро, Галина Борисенко подарувала господині вишитий на маках хрест, а пан Топіха приніс зелені пальми, інші гості кожний своє також, так що всі ми були там раді і вдоволені: гості розкішною трапезою і теплим прийняттям, а господарі увагою і приязню до них гостей та подарунками.

На радощах не забули ми згадати і про нашу рідну пресу. Як ініціаторка збірки на пресу, я поклала 5 дол., а разом зібрали 30 дол., що й розподілили так: 16 дол. — "Новим дням", а 14 дол. — "Молодій Україні".

Тостмайстром на гостині був Олександр Кириченко — і чудово виконав свою роль. До майбутньої милої зустрічі, а такі ще будуть, отже й на сторінках "Нових днів" вони знайдуть гідне місце.

Наталка ПРОНЕНКО

ТАНЦЮВАЛЬНА ГРУПА ОДУМ-У "ВЕСНЯНКА"

з нагоди 5-річчя свого існування влаштовує

ВЕСЕЛІ ВЕЧЕРНИЦІ

З ВИСТУПОМ МИСТЕЦЬКИХ ГРУП — ІСПАНСЬКОЇ І "ВЕСНЯНКИ"

Вечерниці відбудуться

в суботу 17 лютого 1973 р., початок о 7-ій годині вечора

В АВДИТОРІЇ ЦЕРКВИ СВ. УСПІННЯ,

3625 Cawthra Rd., North of Dundas, South of Burnhamthorpe

НА ВЕЧОРІ ГРАТИМЕ ОРКЕСТРА "ЕХО"

DOOR PRIZE: a trip for one to Miami Florida, donated by the first
Ukrainian travel bureau in Toronto — Bloor Travel
Agency, 1190 Bloor St. W., Toronto, Ont., Tel.: 535-2135

Вступ: \$5.00 від особи. студенти \$2.50

ВСІХ РАДО ВІТАТИМЕМО.

POSTAGE PAID AT TORONTO
Second Class Mail Registration
Number 1668
If not delivered please return to:
NOW I DNI
28 Northcliffe Blvd.
TORONTO, ONT., CANADA
M6H 3H1

"УКРАЇНСКА КНИГА"

пропонує покупцям

нову і цікаву літературу

Асеев Ю. С. ПОДОРОЖ В АНТИЧНИЙ
СВІТ. Видав. Рад. школа. Київ 1970,
стор. 127. Ціна \$1.00

Василенко З. І. ФОЛЬКЛОРИСТИЧНА
ДІЯЛЬНІСТЬ М. В. ЛИСЕНКА.
Видав. "Думка", Київ 1972, стор.
185. Ціна 2.40

ВІД ВИШЕНСЬКОГО ДО СКОВОРОДИ
(З історії філософської думки на
Україні). Вид. Наукова думка, Київ
1972, стор. 142. Ціна 2.15

Драч Іван. ДО ДЖЕРЕЛ. Вірші, поеми,
переклади. Вид. Художньої Літ.
"Дніпро". Київ 1972, стор. 302. Ціна 2.35

З ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ (До 150-
річчя "Граматики" О. Павловсько-
го). Вид. Наукова думка. Київ 1972,
стор. 115. Ціна 1.25

Зерова М. Я. ВАССЕР — Істивні та
отруйні гриби Карпатських лісів.
"Карпати", Ужгород 1972, стор. 126. 1.10

Котляр М. Ф. ГРОШОВИЙ ОБІГ НА
ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ ДОБИ ФЕО-
ДАЛІЗМУ. Вид. Наукова думка,
Київ 1971, стор. 174. Ціна 2.65

НУМІЗМАТИЧНИЙ СЛОВНИК —
Словник пояснень розвитку монет

різних країн в різні періоди істо-
рії. Вид. Львівського Університету
1972, стор. 294. Ціна 2.80

ПЕРЕЯСЛАВ-ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ
ІСТОРИЧНИЙ МУЗЕЙ І ЙОГО
ФІЛІАЛИ. Вид. "Мистецтво",
1972, стор. 22. Ціна 0.65

Рибак Натан. ПОМИЛКА ОНОРЕ
ДЕ БАЛЬЗАКА. Роман, стор. 436.
Вид. "Дніпро". Київ 1972. Ціна 2.25

Франко І. У СПОГАДАХ СУЧАСНИ-
КІВ. Вид. Львів 1972, стор. 335. Ціна 2.25

Грінчак В. ВИЙШЛО В ПОЛЕ ТОПО-
ЛЯТКО. Вид. "Веселка", Київ
1971, стор. 27. Ціна 0.65

Ільзе Більзе. НІМЕЦЬКІ НАРОДНІ
ДИТЯЧІ ПІСЕНЬКИ. Вид. "Ве-
селка", Київ 1971, стор. 31. 0.55

КОТИГОРОШКО. Українська народня
казка. Вид. "Веселка", Київ 1971,
стор. 54. Ціна 0.60

ПРО ЖАР-ПТИЦЮ ТА ВОВКА.
Укр. нар. казка. Вид. "Веселка",
Київ 1971, стор. 22. Ціна 0.90

ХОДИТЬ ПАВА. Укр. нар. пісні. Вид.
"Веселка", Київ 1972, стор. 16. Ціна 0.35

УВАГА: До замовлень на одну пластинку прислати \$0.50 на поштову оплату
і 5% податок в Онтаріо.

ПРИГАДКА: Фірма має великий вибір дитячих шкільних підручників та різних книжок
для виховання наших дітей. — Крамниця до Ваших послуг.

UKRAINSKA KNYHA

1162 Dundas Street West
Toronto 3, Ontario, Canada
Tel.: 532-8928